

Ελευθερόπολις

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΩΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ 9ος, ΦΥΛΛΟ 34ο, ΙΟΥΛΙΟΣ, ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2004, ΤΙΜΗ 0,01 ΕΥΡΩ, ΣΟΥΛΙΟΥ 124 ΤΚ 173 42 ΑΘΗΝΑ

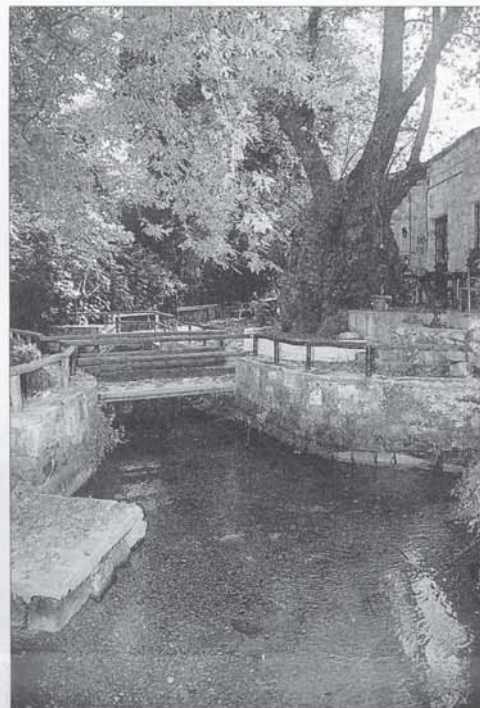
Το πανηγύρι της Παναγίας

ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΛΑΜΠΡΟΤΗΤΑ και μέσα σε κλίμα θρησκευτικής κατανύξης και ευλάβειας, γιορτάστηκε και φέτος στις 15 Αυγούστου η γιορτή της Παναγίας. Πολλός ο κόσμος που προσήλθε στη Χάρη της τόσο στον εσπερινό όσο και την ημέρα της γιορτής. Στη Θεία Λειτουργία εκτός από τον εφημέριό μας Παπά Μανώλη Νικολακάκη έλαβε μέρος και ο συγχωριανός μας παπά Μανώλης Καβρουλάκης ο οποίος και μίλησε για το πρόσωπο της Παναγίας. Η χάρη Της να μας ευλογεί.

Σημαντική απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου για τον ιστορικό πλάτανο του χωριού μας

ΤΗΝ ΑΠΟΚΤΗΣΗ του περιβάλλοντος χώρου της πηγής του Πλατάνου, με αγορά ή με απαλλοτρίωση και αξιοποίηση του στη συνέχεια, αποφάσισε το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Αρμένων. Παραθέτομε μέρος από το κείμενο της απόφασης του Δημοτικού Συμβουλίου στη σελίδα 7, όπως δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα του Δήμου «Τα εν Δήμω» στη στήλη με τις αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου που επιμελείται ο Πρόεδρος του Πέτρος Νικητάκης.

Ανάμεσα στα άλλα θέματα στο 34ο τεύχος της "Ε"

σ. 3 για να θυμούνται οι νεότεροι, από την ιστορία του Αποκόρωνα,

σ. 4 η Πόπη Γαβριλάκη περιγράφει με το δικό της τρόπο τη λειτουργία στο Άγιο Αντώνη, σ. 5 ο Μανώλης Πιπεράκης με την ευκαιρία ενός ταξιδιού στο χωριό θυμάται και οραματίζεται,

σ.σ. 6 & 7 γεγονότα στους Αρμένους το τέλος του περασμένου αιώνα από το βιβλίο του Στέφανου Φρεσκάκη,

σ.σ. 8 έως 11 ιστορικές αναφορές για τον "Πλάτανο" των Αρμένων από το Χαρ. Μπουρνάζο,

σ. 12 οι νέες επιχειρήσεις του Μανώλη Χαρετάκη,

σ. 14 μαντινάδες τσι "γαϊδουροκυλίστρας" από το Μιχ. Αβερκάκη, με τη πένα του Τερεζογιάννη

σ. 15 το ευθυμογράφημα του Ευτ. Πατσουράκη.

Αν δεν κλάψει το παιδί δεν το ταΐζει η μάνα

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝΤΟΝΗ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ του συλλόγου μας, για την καθυστέρηση των έργων, και την άμεση ανταπόκριση που βρήκε, ολοκληρώθηκε η αποκατάσταση του καμπαναριού της εκκλησίας του Αι Γιάννη. Στο καμπαναριό τοποθετήθηκε η παλιά καμπάνα και μια νέα - δωρεά του Κωνσταντίνου και της Ελευθερίας Στεφανάκη - για να συμπληρωθεί το καμπαναριό. Από τη θέση αυτή ευχαριστούμε τον κοντοχωριανό μας Υφυπουργό Δημοσίας Τάξης κ. Χρήστο Μαρκογιαννάκη, συγχωριανό μας βουλευτή Χανίων Νίκο Χριστοδουλάκη, και τον Υφυπουργό Πολιτισμού κ. Πέτρο Τατούλη για το ενδιαφέρον τους. Δυστυχώς η συνέχεια για την ολοκλήρωση των έργων είναι άγνωστη. Επανερχόμαστε στην πρότασή μας για την κάλυψη του δαπέδου με διαφανή υλικό ώστε να ώστε η ανασκαφή και τα ευρήματα να είναι ορατά, και ο Ναός να μπορεί λειτουργεί. Ας ελπίσουμε ότι του χρόνου στις 8 Μάη, τη γιορτή του Αι Γιάννη, θα τη γιορτάσουμε στο ναό του, που τόσες μήνες μας θυμίζει.

Πριν (1980) και μετά (τέλος Αυγούστου 2004) την αποκατάσταση του καμπαναριού. Στο νέο καμπαναριό τοποθετήθηκε το Σεπτέμβριο και δεύτερη καμπάνα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

Βαπτίσεις

Η οικογένεια του Δημήτρη και της Μαριάννας Καλιβρετάκη βάφτισε στις 30-7-04 στον ιερό ναό Αγίου Νικολάου Αρμένων τα δύο από τα τέσσερα παιδιά τους, την Αναστασία και το Μιχάλη. Νονός της Αναστασίας ήταν ο Γιώργος Φραγκάκης και του Μιχάλη η Κατερίνα Βάννα - Χατζιδάκη. Μετά το μυστήριο ακολούθησε γλέντι στο κέντρο Νεράιδα.

Με φωνάζουνε μπεμπούλα
κι εμένα λένε μπου
μα αυτά τα ονοματάκια
είναι λέει για μωράκια

Γι' αυτό κι εμείς παιδιά
θα την κάνουμε τη βουτιά
Με νονό και με νονά
Στη μεγάλη εκκλησιά
Που βαφτίστηκαν και τ' άλλα
τ' αδελφάκια τα μεγάλα

Στις 20 Ιουνίου 2004 βαφτίστηκε το αγοράκι του Ιωάννη και της Μαρίας Μελισά και ονομάστηκε Αντώνης. Νονά ήταν Κυριακή Τζοβάνη - Δοκεντζίδου από το Ηράκλειο..

Στις 27 Ιουνίου 2004 βαφτίστηκε η κόρη του Αντωνίου και της Μαρίας Βιριράκη και ονομάστηκε Ελένη. Νονά ήταν η Μαριάννα Τρικεριώτη Καλλιβρετάκη.

Πήραν το πτυχίο τους

Η Μαρία Ψωμά του Γεωργίου και της Τούλας Πατηνωτάκη πήρε το πτυχίδ της από το τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Η Αναστασία Λυκάκη του Σταύρου αποφοίτησε από της Σχολής της Αστυνομίας και υπηρετεί με το βαθμό του Υπαστυνόμου Β'.

Τους ευχόμαστε συγχαρητήρια και καλή σταδιοδρομία.

Μαρία Ψωμά

Συγχαρητήρια

Στον αγαπημένο μας ανιψιό Γεώργιο Μαρινάκη του Δημητρίου και της Καλλιρρόης, που πήρε το πτυχίο του από την Ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών θερμά συγχαρητήρια, και καλή σταδιοδρομία.

Οι θείοι του
Αλέξανδρος και Αθηνά Λάζαρη

Οι χαρές του Αντώνη και της Ελένης

Τριπλή χαρά ο Αντώνης και η Ελένη Καλιβρετάκη φέτος.

Πρώτα ο γάμος της πρώτης του εγγονής, κόρη της Κούλας και του Γιώργου, **Μαραγκουδάκη Μαριλένα**, η οποία παντρεύτηκε στον ιερό ναό Αγίου Νικολάου τον **Κώστα Ψεγιαννάκη** του Τάκη και της Σοφίας στις 26 Δεκεμβρίου 2003.

Έπειτα, ακολούθησε η βάπτισή της τρίτης πολυαγαπημένης του εγγονής **Ειρήνης**, του Στράτου και της Μαρίας Ναισίδη. Βαφτίστηκε στον Ιερό Ναό της Κοίμησης Παναγίας στις 24 Ιουλίου 2004.

Τη χαρά τους ήθελε και ολοκλήρωσε η βάπτισή του μονάκριβου εγγονού τους **Αντώνη Καλλιβρετάκη** του Γεωργίου και της Νεκταρίας. Το μυστήριο της βάπτισης έγινε στις 21 Αυγούστου 2004 στον Ιερό Ναό Κοίμησης της Παναγίας Αρμένων.

Αποβίωσαντες

Πέθανε και ετάφη στους Αρμένους στις 13 Σεπτεμβρίου ο **Δημήτρης Βασιλείου Κοκολάκης**.

Πέθανε στις 13 Σεπτεμβρίου στα Χανιά και ετάφη στους Αρμένους ο **Γεώργιος Καβρουλάκης**.

Πέθανε στις 12 Σεπτεμβρίου στην Αθήνα και ετάφη στο Περιστέρι ο **Τιμολέων Μαμολουκάκης**.

Οι οικονομικές προσφορές μπορούν να αποστέλλονται με ταχυδρομική επιταγή στη διεύθυνση: Τσακιράκης Γιάννης, Σουλίου 124, 173 42 Αγ. Δημήτριος ή να κατατίθενται στο λογαριασμό 156/761034-33 της Εθνικής Τράπεζας, και στη συνέχεια να ενημερώνετε την εφημερίδα στο τηλέφωνο 9916613, για να σας σταλεί η σχετική απόδειξη.

ελευθερόπολις

Τομηνιαία έκδοση του Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων

«Ο ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΙΔΗΣ»

Εκδίδεται με τη συνεργασία του Δημοτικού Διαμερίσματος Αρμενίων

Συντακτική Επιτροπή
Κουρομηλέακης Βασίλης
Τσακιράκης Γιάννης
Τοιτοϊράδου Ελένη
Χαλβαδάκης Γεώργιος

Εκδότης-Διευθυντής
Γιάννης Σ. Τσακιράκης
Σουλίου 124, 173.42 Αγ. Δημήτριος
Τηλ. 210-99.16.613 Fax: 210-99.57.582

Email: jtsk@hol.gr
ISSN 1109-3056

Για την ενημέρωση των νεότερων

Η ιστορία του Αποκόρωνα κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΥΣΗ της Βυζαντινής αυτοκρατορίας από τους Τούρκους και την πτώση της Κωνσταντινούπολης στις 29 Μαΐου το 1453, σιγά σιγά και τα υπόλοιπα μέρη της Ελλάδας ακολούθησαν την ίδια τύχη. Το 1460 κατελύθει η δεσποτεία της Πελοποννήσου, το 1461 το Βασίλειο της Τραπεζούντας, το 1523 η Ρόδος, το 1570 η Κύπρος και στις 27 Σεπτεμβρίου του 1669 η Κρήτη.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΤΟΝ ΑΠΟΚΟΡΩΝΑ

Οι Τούρκοι από το 1644 έκαναν πολλές επιδρομές για να καταλάβουν τον Αποκόρωνα. Την άνοιξη του 1645 αφού κατέλαβαν τα Χανιά με 5000 στρατό, συνέχισαν για τα χωράφια μας. Οι Ενετοί τότε στο Καλάμι και με τη βοήθεια των χριστιανών αντιστάθηκαν για πολλές μέρες. Οι Τούρκοι έκαναν πολλές θηριωδίες για να τους πτοήσουν, αλλά αυτοί μαζί με τους χριστιανούς αντιστάθηκαν παρά τις πολλές μάχες που έγιναν. Στο τέλος όμως εξαντλημένοι παραδόθηκαν αλλά με συνθήκη και όρους. Οι Τούρκοι όμως τότε δεν τήρησαν τους όρους της συνθήκης, κάτι που έγινε κατ' εξακολούθηση στα χρόνια της σκλαβιάς, και είναι κάτι που το βλέπουμε δυστυχώς και σήμερα, γι' αυτό και μας προβληματίζουν. Μετέτρεψαν λοιπόν τις εκκλησίες σε τζαμιά, κατοποίηση των κατοίκων, κλεψιές και συμπεριφορές, ότι χειρότερα. Μετά τα Χανιά λοιπόν και τον Αποκόρωνα συνέχισαν για το Ρέθυμνο, και τις ανατολικές επαρχίες και το 1646 κατέλαβαν την υπόλοιπη Κρήτη, μέχρι τη Σητεία, εκτός του Χάνδακα και των φρουριών της Γραμβούσας, Σούδας και Σπιναλόγκας.

Τα φρούρια αυτά ύστερα από τριετή μάχες με τον στρατηγό Φραγκίσκο Μοροζίνη που έστειλαν οι Ενετοί παραδόθηκαν στο Μέγα Βεζίρη Κιοπρουλή της Τουρκίας 27 Σεπτεμβρίου του 1669 που έστειλαν οι Τούρκοι και ο Σουλτάνος με 70 χιλιάδες στρατό. Ακολούθησε ο χωρισμός της Κρήτης σε πέντε κατηγορίες χωριών ανάλογα της οικονομικής κατάστασης και τον έλεγχο και την φορολογία που στη συνέχεια επέβαλλαν. Επέβαλλαν φορολογικό σύστημα με βάση το ιερό οθωμανικό νόμο

δηλαδή το «σεριάτ». Στον Αποκόρωνα ο Μωάμεθ ο Δ' είχε βάλει τον λεγόμενο κεφαλικό και τον κτηματικό, ενώ στην υπόλοιπη Ελλάδα είχαν επιβληθεί πάρα πολλοί άλλοι φόροι. Έτσι η Κρήτη θεωρείτο προνομιούχα, έναντι άλλων περιοχών, μέσα στην τουρκική αυτοκρατορία, ιδιαίτερα η επαρχία Σφακίων που τήρησε και την αυτονομία της πληρώνοντας επειδή οι Τούρκοι έβλεπαν ότι δεν μπορούσαν να τους ελέγξουν διοικητικά, είχαν ακόμα δυσκολίες και στην είσπραξη των φόρων, τους επέτρεψαν να αυτοδιοικούνται, και να λύνουν μεταξύ τους τις διαφορές, εκλέγοντας μάλιστα και τους τοπικούς τους άρχοντες. Στη συνέχεια καθιέρωσε όμοιο σύστημα αυτοδιοίκησης σ' όλες τις επαρχίες της Κρήτης, με τους «ακτιμανέδες», χάρτες του Σουλτάνου, όπου κάθε χωριό ή κωμόπολη αποτελούσε κοινότητα. Είχε εσωτερική διοίκηση, δηλαδή αστυνομία, καθορισμό των φόρων, διαχείριση της κοινοτικής περιουσίας, απονομή δικαιοσύνης ως και σύνταξη συμβολαίων.

Δικαίωμα εκλογής και συμμετοχής στα κοινά, είχαν μόνο οι ενήλικες, με απλές διαδικασίες, στην πλατεία του χωριού, μια φορά το χρόνο ή το εξάμηνο. Ένας από κάθε κοινότητα, συνήρχετο με τους άλλους δημογέροντες όπως λεγόταν στη πρωτεύουσα της επαρχίας υπό τον Βοεβόδα και εξέλεγαν δύο προεστώτες, για την διοίκηση της επαρχίας και ένα ταμιά. Από τους προεστώτες ο ένας ήταν Έλληνας και λέγονταν «Κοτζάμπασης» και ο άλλος Τούρκος και ονομάζονταν «Αγάς». Αυτοί ήταν και αστυνομικοί, αυτοί και δικαστές. Στα χωριά και τις πόλεις εκτελεστικά όργανα της τάξης ήταν οι πολιτοφύλακες, ενώ για την ύπαιθρο οι αγροφύλακες, θεσμό που προλάβανε και 'μεις οι νεότεροι. Στη συνέχεια βέβαια οι υπεύθυνοι αποδείχθηκαν ανίκανοι, και έχασαν όλα τα προνόμια, μα αποτέλεσμα να τ' αναλάβουν όλα οι Τούρκοι. Έτσι άρχισαν οι πιέσεις και τα βασανιστήρια, άρχισαν να τους παίρνουν τις περιουσίες και να τους αφήνουν καλλιεργήσιμα κάτι άγρονα μέρη, άρχισαν τις αγγαρείες, ακόμα να παίρνουν τις κόρες και τις γυναίκες τους στα χαρέμια, αναγκάζοντας πολλά χωριά σε πίστη στο Μωάμεθ.

Βέβαια αργότερα δημιουργήθηκαν πολλά ηρωικά σώματα ανυπότακτων χριστιανών που δεν υπέκυψαν ποτέ στους Τούρκους και στον ισλαμισμό, κατέφυγαν στα βουνά, και με κλεφτοπόλεμο έγιναν ο φόβος και τρόμος τους. Αυτοί ήταν οι λεγόμενοι Χαϊνηδες, Ξακουστοί οι Πρωίμιδες, ο Δασκαλογιάννης, ο Σήφακας, οι Ξενάκηδες, Παπαγιαννάκηδες, Κουφάκηδες, ο Ξωπατέρης, ο Μιχάλης Καρούσος, ή Κόρακας και πολλοί άλλοι.

Για την ιστορία αναφέρουμε, ότι ο Σήφακας ήταν ο Σήφης Κωνσταντουδάκης από το Μελιδόνι Αποκορώνου, αρχηγός του Αποκόρωνα στην επανάσταση του 1821, υπεύθυνος για την φρούρηση των χωριών. Όταν έμαθε για το σφάξιμο των γυναικόπαιδων στα Περιβολάκια, έτρεξε και εκδικήθηκε τους Τούρκους. Όμως στη συνέχεια από τον πολύ ιδρώτα, κρύωσε και σε 15 μέρες πέθανε από πνευμονία σε ηλικία 50 χρονών.

Ο Γιάννης ο Δάσκαλος ή Δασκαλογιάννης, ήταν πλούσιος και μιλούσε 4 γλώσσες, έχοντας γνωριμία με τους Ρώσους ναύαρχους Ορλόφ. Αρχηγός του Αποκόρωνα και των Σφακίων στις 25 Μαρτίου του 1770 ύψωσε τη σημαία της επανάστασης στα Σφακιά έχοντας μαζί του 100 διαλεχτά παλικάρια. Δυστυχώς όμως απέτυχε διότι δεν εβοηθή από τους Ρώσους, όπου στηριζόταν, με την γνωστή κατάληξη της ζωής του, στην πλατεία Μείντάνι του Ηρακλείου.

Ο Μιχάλης Κόρακας ήταν από την Πόμπια της Μεσσαράς. Σε ηλικία 18 ετών είχε σκοτώσει Γενίτσαρο εκδικούμενος το φόνο θείου του. Ήταν ο τρόμος των αγάδων της εποχής με συμπολεμιστές τους Ξωπατέρα και Μαλικιούτη. Έλαβε μέρος στην επανάσταση του 1821 με πολλή δράση όπου και πέθανε.

(συνεχίζεται σε επόμενο τεύχος)

Τερεζογιάννης

Ο Σήφακας ή Σήφης Κωνσταντουδάκης (επάνω) και ο Μιχάλης Κόρακας (κάτω).

ΕΥΤΥΧΩΣ και πέρασε κι αυτό το καλοκαίρι. Καλά και άξια για την Ελλάδα όλη -λόγω Ολυμπιακών-, συμπεριλαμβανομένων και 'ημών', που παραθερίσαμε στον ένδοξο Αποκόρωνα, λίγο έξω από το γενικό κλίμα. Και λέω ευτυχώς που πέρασε το καλοκαίρι, γιατί αν είμαστε ακόμα στα μέσα του, και σας 'πετούσα', στα έργου και τα καλά, ένα καράβι και λίγη αμολόχα, θα λέγατε ότι τον άνθρωπο τον κτύπησε η ζέστη. Βέβαια, εσείς μπορείτε να πείτε ότι με κτύπησε καλοκαιριάτικα, και τώρα εκδηλώνονται τα συμπτώματα. Αλλά δεν είναι έτσι, πιστέψτε με. Τώρα, για το τι σχέση έχει το καράβι με την (α)μολόχα, ακούστε την ιστορία τους:

Φέτος, ξεκινώντας λίγο νωρίς τις διακοπές μου, και με σχετική άνεση χρόνου, είπα να κατεύω στο νησί με το 'ημερήσιο'. Η ημέρα περνάει πιο εύκολα από τη νύχτα. Έχεις χρόνο να ξεκουραστείς, να σκεφτείς, και πιθανόν να δεις και κανένα γνωστό, ή να κάνεις και καμιά γνωριμία. Το ευχάριστο και ενδιαφέρον με αυτό μου το ταξίδι, ήταν η συνάντηση που είχα με ένα αξιόλογο άνθρωπο, τη γραμματέα του Σύλλογού μας, την Ελένη Τσιτσιριδή. Στις διάφορες εκδηλώσεις που κάνει ο Σύλλογος κατά καιρούς, συναντιόμαστε, αλλά σχεδόν πάντα με τη γνωστή σε όλους «πίεση χρόνου», που χαρακτηρίζει τη ζωή μας στην Πρωτεύουσα. Στο καράβι, όμως, καμιά πίεση και κανένα πρόβλημα. Έτσι απολαύσαμε συζήτηση. Εκτός από τα προσωπικά μας, που μας απασχόλησαν ελάχιστα, θυμηθήκαμε και συζητήσαμε τα των παιδικών μας χρόνων. Πρόσοπα, καταστάσεις, παιχνίδια, έθιμα. Θυμόταν κάτι ο ένας, δύο ερχόταν στο μυαλό του άλλου. Η παι-

δική μας ηλικία, μας τροφοδοτούσε αρκετά. Παιδικές συνήθειες, ανίγματα, παιχνίδια, φύση. Με μελαγχολία διαπιστώσαμε ότι, λιγότερο εμείς και περισσότερο τα παιδιά μας, έχουμε αποκοπεί από τη φύση. Τα φυτά και τα ζώα. Πόσα ονόματα φυτών και θάμνων ξέραμε τότε, και πόσα τώρα; Πόσα αρχίζουν από «Α»; διερωτηθήκαμε. «Αγκάραθος, αστυβίδα, αγκινάρα, αγκινίδα, (α)μο-

λόχα, αγκούδουρας», και ύστερα κολλήσαμε. Όμως, θυμηθήκαμε ένα ανίγμα και μια ιατρική συμβουλή: Όταν ακούμπαγε τις γυμνές μας γάμπες καμιά αγκινίδα -στα χωράφια που γυρνούσαμε-, άρχιζε αμέσως φαγούρα και ερεθισμός. Και το γιατροσόφι έλεγε: «χόψε δυο φύλλα (α)μολόχα, που -λες και το φρόντιζε ο Θεός- υπήρχε πάντα δίπλα στην αγκινίδα, τρίψε την περιοχή που έχει το πρόβλημα, και πες: «έμπα έμπα αμολόχα, έβγα έβγα αγκινίδα». Το κάναμε, και όλα τελείωσαν, ως δια μαγείας. Ας ελπίσω ότι δεν θα με κυνηγήσει ο ιατρικός Σύλλογος για αντιποίηση επαγγέλματος, όσον αφορά το γιατροσόφι, και ο Μπαμπινιώτης για την ορθογραφία της αγκινίδας και των άλλων φυτών! Όσο για το ανίγμα, που θυμηθήκαμε, έλεγε: «Όταν είμαι νέος στέκω, κι όταν είμαι γέρος τρέχω. Τι είναι;». Και η απάντηση, βέβαια, είναι: «ο αγκούδουρας». Αυτός ο συμπα-

Έμπα έμπα αμολόχα... πάει πάει το καράβι...

Γράφει ο
Μανώλης Πιπεράκης

θής και εύθραυστος θάμνος, που όταν γεράσει (δηλ. ξεραθεί) τρέχει, γιατί αποκόπτεται από τη ρίζα του, και -ελαφρύς όπως είναι- παρασύρεται από τον άνεμο. Αν βγείτε, λοιπόν, προς αναζήτησή του, μέρα που δεν φυσάει, μπορείτε να μαζέψετε αρκετούς, για να τους κάνετε υπόστρωμα στο καλοκαιρινό ράντζο, που βγάζετε στην αυλή, ή την ταράτσα του σπιτιού σας. Η δεν βγάζετε πια;;;

Τη χρήση της λίγο επικίνδυνης, λόγω αγκαθιών, αστυβίδας, πιστεύω να τη θυμάστε, μια και όλες οι στάμνες της γιαγιάς την είχαν σαν φίλτρο στο στόμιό τους.

Η ώρα περνούσε, εμείς

πήγαινε, πήγαινε το καράβι, και ακόμα λέγαμε. Επόμενο θέμα, ο κόσμος που κλίνει τον κύκλο του και μας αφήνει, παίρνοντας μαζί του ιστορίες, εικόνες, γεγονότα, παραδόσεις. Και ύστερα από ένα χρονικό διάστημα, μένει η λήθη, το κενό. Και μόνο όταν ανηφορίσει κανείς, για καλό ή για κακό, προς τον Προφήτη Ηλία, του έρχονται στο νου τα παλιά. Τότε, ξαναθυμάται εικόνες, ακούει φωνές, ξαναζεί τα περασμένα. Η νέα γενιά, όμως, δεν έμαθε, δεν είδε, δεν γνώρισε. Έτσι, δεν μπορεί να θυμηθεί τίποτα. Τοπικές εγκυκλοπαίδειες, για πρόσωπα και πράγματα δεν υπάρχουν. Οι γραπτές αναφορές, ελά-

λέγαμε για την (α)μολόχα και την αγκινίδα, και το καράβι πήγαινε και πήγαινε. Από εκεί προκύπτει και ο τίτλος του σημερινού μας σημειώματος.

Μετά αναφερθήκαμε στα αυτοσχέδια παιχνίδια, που, ή βρήκαμε έτοιμα, ή κατασκευάζαμε μόνοι μας. Ένα από τα πιο γνωστά ήταν το, πολύ αγα-

ένα απλό κομμάτι ξύλο (βίτσα). Όσο για τις ιδιοκατασκευές, το πατίνι ήταν ο βασιλιάς. Χρειαζόταν, όμως, δύο ρουλεμάν και λίγο σανίδι. Και εδώ είναι που πονάω προσωπικά. Στην προσπάθειά μου να φτιάξω το δικό μου 'τροχοφόρο', είχα βρει μόνο το ένα ρουλεμάν. Το δεύτερο, το ψάχνω ακόμα.

Πάνω στην κουβέντα μου ήρθε η ιδέα. «Να αρχίσει, έστω και τώρα, μια καταγραφή». Η Ελένη τη βρήκε πολύ ενδιαφέρουσα. Το θέμα είναι «πώς ξεκινάμε».

Επειδή, κατά τη γνώμη μου, προτεραιότητα έχουν τα πρόσωπα και μετά τα

πραγματα και οι παραδόσεις, είμαι της γνώμης ότι θα μπορούσαμε να αρχίσουμε από την καταγραφή των οικογενειών. Με ό,τι φωτογραφίες υπάρχουν, να φτιάξουμε τα οικογενειακά μας δέντρα: παππούδες - γιαγιάδες, γονείς που φύγανε, σημερινοί γονείς, παιδιά. Με μια βάση δεδομένων, περασμένη σε ένα δισκάκι DVD, θα μπορούσαμε να δούμε, και να παρουσιάσουμε, τους Αρμένους τριών-τεσσάρων γενεών. Και μετά, εικόνες, φωνές, έθιμα. Η Έλευθερόπολις έχει κάνει αρκετή δουλειά, παρουσιάζοντας στις σελίδες της ανάλογο οπτικό υλικό. Ας δούμε το θέμα συνολικά και συστηματικά, όλοι μαζί, υποστηρίζοντας όποια προσπάθεια αναληφθεί προς την κατεύθυνση αυτή. Αλλά να αρχίσουμε τώρα, που υπάρχουν ακόμα κάποιες εικόνες και ζωντανές αναφορές.

Αυτά και άλλα πολλά κουβεντιάσαμε, και δεν καταλάβαμε πότε φτάσαμε. Και όταν, στις επόμενες μέρες, βρέθηκα κάτω από τον πλάτανο και κουβέντιασα με ένα εκπρόσωπο της 'παλιάς φρουράς', τον Νίκο τον Βιρράκη, με χαρά μου διαπίστωσα ότι η πρότασή μου θα μπορούσε να υλοποιηθεί, αν ξεκινήσουμε σύντομα. Υπάρχουν ακόμα άνθρωποι που μπορούν να δώσουν πολύτιμο υλικό, οπτικό και ακουστικό. Τα μέσα καταγραφής υπάρχουν. Ας το τολμήσουμε, έστω και σε προσωπική βάση. Και στη συνέχεια βλέπουμε.

Ευτυχώς, το καλοκαίρι δεν είναι μόνο αναμνήσεις. Είναι ζωή, είναι απόλαυση, είναι χαρά. Και απολάυσουμε αρκετά. Θάλασσα, φαγητό (!), φρούτα, εκδρομές, πανηγύρια. Έτσι που να έχουμε νέες αναμνήσεις, αλλά και τη δύναμη να αντιμετωπίσουμε το χειμώνα που μας έρχεται. Άντε, και του χρόνου!

Νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες στο χωριό μας

ΛΙΓΟ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΣ, στο Άγιο Κωνσταντίνο, βρίσκετε η έδρα μιας πρωτοποριακής νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας, που ξεκινά ο συγχωριανός μας Αρχιτέκτονας Μανώλης Βασιλείου Χαιρετάκης. Μια δραστηριότητα που αξιοποιεί το ξεχωριστό για την ιστορία του, αλλά και για το εκπληκτικό περιβάλλον του χωριού μας, τις άφθονες πηγές και τα ρυάκια που το διασχίζουν κάτω από την σκιά τεραστίων πλατάνων.

Αυτή η φυσική ομορφιά ήταν η έμπνευση για την δημιουργία ενός φυσικού πάρκου αναψυχής, που θα περιλαμβάνει πληθώρα δραστηριοτήτων για όλες τις ηλικίες, έχοντας στόχο την επαφή του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Όπως μας είπε ο Μανώλης οι δραστηριότητες που προγραμματίζεται να αναπτυχθούν είναι οι εξής:

Καγιάκ: Πρόκειται για ένα σχετικά νέο άθλημα για την χώρα μας. Θα παρέχουμε τον κατάλληλο εξοπλισμό για να μπορέσει ο οποιοσδήποτε, με την συνοδεία οδηγών, να κάνει κατάβαση στον ποταμό Κοιλιάρη, τον ποταμό που διασχίζει τον δήμο μας και είναι άγνωστος ακόμα και σε πολλούς Χανιώτες. Για τις καταβάσεις θα χρησιμοποιούνται φουσκωτά σκάφη καγιάκ τα οποία κινούνται με κουπί και σε καμιά περίπτωση δεν μολύνουν το περιβάλλον. Αντίθετα ο

Οι εγκαταστάσεις στον Άγιο Κωνσταντίνο.

επισκέπτης μέσα από το σκάφος του θα μπορέσει να απολαύσει μια υπέροχη και μοναδική διαδρομή ανάμεσα σε ένα καταπράσινο περιβάλλον. Στις εγκαταστάσεις θα υπάρχει χώρος αποδυτηρίων, ξεχωριστός για άνδρες και γυναίκες πλήρως εξοπλισμένος με ντουζιέρες, ντουλάπια φύλαξης προσωπικών αντικειμένων και WC.

Ποδηλασία: Θα διατίθενται προς ενοικίαση ποδήλατα κατάλληλα για την περιπλάνηση του επισκέπτη που θέλει να εξερευνησει την περιοχή, μέσα από γραφικά φυσικά μονοπάτια. Να γνωρίσει την ζωή γύρω από το ποτάμι, ποδηλατώντας παραπλεύρως της κοίτης του.

Άλογα - Ιππασία: Προβλέπονται χώροι σταβλισμού αλόγων για πιο παραδοσιακές αποδράσεις και αναδρομές στον παλιό καιρό.

Παιδότοπος: Για τους λιλιπούτειους επισκέπτες θα υπάρχει στεγασμένος αλλά και υπαίθριος χώρος, όπου θα μπορούν να ασχοληθούν με διάφορες δραστηριότητες όπως: Βιβλιοθήκη, επιτραπέζια παιχνίδια, ατομικά ή ομαδικά παιχνίδια, καθώς και να καταπιαστούν με διάφορες κατασκευές στο Δημιουργικό εργαστήρι.

Ύντερνετ Καφέ: Γιατί ο υπολογιστής έχει μπει για τα καλά στην ζωή μας.

Όλα αυτά καθώς και μια άλλη πληθώρα δραστηριοτήτων θα είναι στη διαθεσιμότητα του κοινού παράλληλα με τον χώρο του ΣΝΑΚ ΜΠΑΡ για ένα γρήγορο και πρόχειρο φαγητό, καφέ, χυμό ή γλυκό και το ΜΕΖΕΔΟΠΩΛΕΙΟ για τους πιο απαιτητικούς στο φαγητό και ο ποτό τους.

Δραστηριότητες και φαγητό, όλα σε ένα προσεγγμένο μέρος, τόσο σε εξωτερικούς χώρους όσο και σε κτιριακές εγκαταστάσεις, προσαρμοσμένα απόλυτα στο ευρύτερο οικιστικό και φυσικό περιβάλλον.

Για τις καταβάσεις θα χρησιμοποιούνται φουσκωτά σκάφη καγιάκ τα οποία κινούνται με κουπί. Στη φωτογραφία ο Μανώλης Χαιρετάκης με φίλο του.

Από αριστερά ο Βασίλης Αντωνίου Χαιρετάκης, Μανώλης Β. Χαιρετάκης, και ο Βασίλης Αντωνίου Χαιρετάκης ο νεότερος.

Έχει παντού μικρούς θεούς, ακόμη η Ελλάδα

Γράφει η
Πόπη

Γαβριλάκη-Λαμπρινέα

Ανηφορήσαμε
και φέτος,
στις 22
του Αυγούστου,
πρωί πρωί την
Κυριακή, για την
καθιερωμένη
λειτουργία στην
απόκρημνη
σπηλιά του
Άγ-Αντώνη,
φίλοι, δικοί
και φίλοι φίλων.

ΗΤΑΝ ΠΡΙΝ ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΕΝΤΕ ΧΡΟΝΙΑ που χάσαμε το στρατάκι και ζήσαμε χωρίς να το περιμένουμε τη γνώριμη ελληνική παπαδιαμαντική ατμόσφαιρα. «Αριστερότερα, αριστερότερα» μας φώναζαν ανήσυχες οι γυναίκες, που είχαν ανεβεί αξημέρωτα να βοηθήσουν τον παπά στον όρθρο κι είχαν ανάψει φωτιά για να ζεστάνουν το νερό που βάζει ο παπάς στο «ζέον»

«Θα πέσετε στη χαράδρα και στα ρέματα», ανησύχησε και βγήκε από την εκκλησία κι ο παπάς, ανησύχησαν και οι βοσκοί, φώναζαν που ξεφράξαμε και βγήκαν από τις κούρτες τα ζωντανά τους, βέλαζαν ξεταλαγιασμένα τα πρόβατα, γάβγιζαν τα σκυλιά, φάγαμε τα πόδια μας να πέφτουμε από αστιβίδα σ' αστιβίδα κι από πουρνάρι σ' άλλο πουρνάρι. Είδαμε και πάθαμε να προσανατολιστούμε και να βρούμε το δρόμο μας, από τη μυρωδιά του θυμιατού και απ' τις φωνές τους.

Ταλαιπωρηθήκαμε, μα άξιζε τον κόπο. Ξαναζήσαμε όπως έλεγα και παραπάνω ένα περιβάλλον και μια ατμόσφαιρα, γνώριμη στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας.

Φέτος ούτε το στρατάκι χάσαμε, ούτε οι ίδιοι χαθήκαμε. Τον μάθαμε φαίνεται το δρόμο, φρόντισε κι ο παπάς να είναι φανερά τα ίχνη του ανεβάσματος. Όχι πως δε μου λείπε το μέρδεμα και η ταλαιπωρία, που ανάδευε στην ψυχή μου τις διηγήσεις του Παπαδιαμάντη, με τα ξωκκλήσια, τους γκρεμούς, τους βοσκούς και τις αγαπημένες γυναικείες φιγούρες που, όσο περνά ο καιρός, χάνονται από τη μνήμη κι από τη ζωή μας.

Κουβεντιάζοντας και βαριανασαίνοντας ανέβαιναν οι παρέες το ανηφορικό και δύσβατο μονοπάτι. Αποσταμένοι έγερναν κάτω απόν ίσchio των πουρνარიών. Έγχειρα κι εγώ κάτω από ένα πουρνάρι κι αγκάλισσε η ματιά μου τον καταπράσινο κάμπο με τους πανύψηλους πλατάνους. Τα σίδεντρα και τον Άγιο Νικόλα ανάμεσα, με το καμπαναριό και το ρολόι του, να σπαθίζει τον ουρανό, ν' αναμετριέται και να παραβγαίνει με τις κορφές των αιωνόβιων πλατάνων.

Ξαναπήραμε τον ανήφορο ανάμεσα σε γκρεμιστούρες, πουρνάρια κι αγκαράθους, αλλού να πατείς κι αλλού να βρισκεσαι και φτάσαμε στην αυλή τ' Αγίου.

Μπήκαμε στη σπηλιά, ανάψαμε το κεράκι μας, σκύψαμε και προσκυνήσαμε τη χάρη Του. Έφελνε ο παπάς, υμνούσαν οι ψάλτες. Όλα σε τάξη κι αρμονία κι όλα να 'χουν δικό τους λόγο ύπαρξης και να εξυπηρετούν το σκοπό τους. Ακόμα κι η μυρωδιά της υγρασίας μας θύμισε τη

μοναξιά των Αγίων το χειμώνα, που περιμένουν αφίλητοι και σιωπηλοί μες στην υγρασία της σπηλιάς, να 'ρθει το καλοκαίρι, να 'ρθουν κι οι πιστοί, να συγυρίσουν, ν' ανάψουν φωτιές, να τους υμνήσουν και να τους προσκυνήσουν. Να

μυρίσουν λιβάνι κι αγιοκέρι τα ερημοκκλήσια κι οι σπηλιές τους.

Ξαναβγαίναμε ένας ένας, άλλοι γιατί δε χωρούσαμε κι άλλοι γιατί δεν ήξεραν τι να πρωτοδιαλέξουν. Τις ψαλμωδίες και την κατάλυξη μέσα στη σπηλιά ή τον έξω τόπο με τη σπηλιά στεφανωμένη με πουρνάρια κι αγκαράθους και τους χαρούμενους ανθρώπους.

Μια αγριοκάπαρη με τα σκουλαρικήνια μπουμπουκάκια της και τα ροζ μωβ λουλούδια της κρεμόταν δίπλα μας και πάνω στο καμπαναριό, στην κόχη του βράχου μια προβατίνα του Χαλβά, μας χάριζε γεμάτη απορία. Σκέτος πειρασμός που δε μας άφηνε να συγκεντρωθούμε και ν' αγιάσουμε κι ο γύρο τόπος κι οι γνωστοί κι οι χαιρετούρες.

Οι πιο πολλοί εκεί. Πατείς με πατώ σε. Γύρω από τον παπά που βγήκε στην πόρτα, σήκωσε τα μάτια ψηλά στον ουρανό και παρακαλούσε από τα βάθη της ψυχής του.

«Υπέρ υγείας... των απανταχού Αρμενιανών... Κύριε.»

Ψηλά τα χέρια ο παπάς, αφήσαμε τις κουβέντες και σκύψαμε το κεφάλι εμείς καλοί, λιγότερο καλοί, δυνατοί κι αδύναμοι, νέοι, γέροι, παιδιά, γραμματισμένοι κι αγράμματοι, «έχοντες και μη έχοντες», όλοι ίσοι κι όμοιοι κάτω απ' του παπά Μανόλη το πετραχήλι.

Παρακαλούσαμε κι εμείς μαζί με τον παπά για την υγεία μας. Τη δική μας, των δικών μας, των διπλανών, των φίλων, ακόμη και των εχθρών μας, γιατί ό,τι και να 'χει ο άνθρωπος

όλα τα ξεχνά, μπροστά στην υγεία και την ισορροπία του. Την ώρα που σκύβει, θυμάται κι αναζητά ο άνθρωπος. Θυμηθήκαμε κι αναζητήσαμε κι εμείς όσους είχαμε χάσει την

προηγούμενη χρονιά. Τους δικούς τους που είναι σε πένθος βαρύ. Τους άρρωστους, τους γέροντες και τους ανήμπορους, που θέλουν να δεμπορούν ν' ανεβούν στον Άγιο. Τους «απανταχού» που λέει κι ο παπάς ξενιτεμένους μας, που νοσταλγούν τον τόπο που μας μεγάλωσε κι όλους όσους είναι σε χρεία και ανάγκη.

Μακάρι να τους δώσει κουράγιο και δύναμη ο Άγιος, να βγουν από πένθη, αρρώστιες κι άλλες δυσκολίες.

Ο παπάς μας είπε και τα καλά νέα για το καμπαναριό του Άγι Γιάννη. Δυο καμπάνες, λέει, θα καμπανίζουν και θα στέλνουν τη χαρά και τα μηνύματα τ' Αγίου σ' όλο το χωριό, στον κάμπο και τα περίχωρα. Παρακάλεσε να μη μουρμουρίζουμε και να κάνουμε υπομονή

για να γίνουν όλα όπως πρέπει

«Βοηθάτε.» παρακάλεσα κι εγώ όλους τους Αγίους μας.

Και τον Άγ- Αντώνη και τον Άγι Γιάννη που για πάρτη του μιλούσε ο παπάς και τον Άγιο-Νικόλα και την Παναγίτσα μας.

«Απλώσετε το χέρι και τη χάρη Σας και δώστε στους χωριανούς υπομονή γιατί κουράστηκαν τόσο καιρό να περιμένουν.»

Φωτίστε κι εκείνους που είναι τώρα στα πράγματα, χωριανούς, κοντοχωριανούς, συλλόγους και Αρχαιολογική.

Ανοιξέτε το νου και την καρδιά τους να βάλουν τα δυνατά τους.

Να κάμουν ό,τι πρέπει και στην ώρα του για να μην ξανακουκουλώσουμε τα ιερά, που κρύβονται στο χώμα που πατούμε.

Να 'ρθει η ευλογημένη ώρα που θα φανερωθούν όσα κρύβει ο τόπος μας στα σπλάχνα του.

Να μας ξαναμιλήσουν οι διηγήσεις των παππούδων μας και να ξαναζωντανέψουν οι θρύλοι και τα παλιά μεγαλεία.»

Έφελνε ωστόσο κι ευλογούσε ο παπάς τους άρτους, το κρασί, το βραστό κρέας, τα τυριά και τα λογής λογής κεράσματα που έφεραν οι Χαλβαδάκηδες, κι οι καλονοικοκυράδες του χωριού μας. Δεν τις ονοματίζω γιατί ήταν πολλές, η κάθε μια καλονοικοκυρά, να μην ξεχάσω καμιά και τη βαροκαρδίσω.

Με τους μεζέδες και τα κεράσματα ξαναθυμήθηκα τον Παπαδιαμάντη.

Σήκωσα τα μάτια ψηλά στον ουρανό και

τον έψαχνα.

«Πού είσαι κυρ Αλέξανδρε;

Σε τι ουράνιους κόσμους ξέμεινες και δεν έρχεσαι κοντά μας;

Όλοι εμείς εδώ.

Να το ξωκκλήσι και ο Άγιος.

Τα ζωντανά, και οι «αιπόλοι» σου.

Να οι γυναίκες κι ο παπάς.

Κι αν δε σου φτάνουμε εμείς,

να κι ο μεζές κι η νταρμιτζάνα το κρασί.

Κόπιασε ν' αρτυστείς, να πιεις ένα κρασί η χάρη σου.

Να ευχαριστηθεί ο ουρανίσκος σου σπιρτάδα.

Έλα να ξομπλιάσεις μ' αγάπη και μαστοριά τα πάθη μας.

Τι Κρήτη τι Σχιάθος κυρ Αλέξανδρε.

Καλά είναι κι εδώ

κι έχει παντού μικρούς θεούς ακόμη η Ελλάδα.»

Φάγαμε, χορτάσαμε, γεμίσαμε και τα χέρια μας σαν πεινασμένα κι αχόρταγα παιδιά μ' άρτους κι άλλα κεράσματα και πήραμε τον κατήφορο.

Παραμερίσαμε σ' αυλές, αράξαμε κάτω από τις μουριές και τις κληματαριές μας. Είδαμε και πάθαμε, να αποσώσουμε κατακουρασμένοι μια ευχαριστημένοι στα σπίτια μας.

Του χρόνου χωριανοί

να 'σαστε κι όσοι λείπατε καλά

να ξαναγερούμε όλοι μαζί στη χάρη Του.

2-06-2004. Αριθμός απόφασης: 50

ΘΕΜΑ: Απόκτηση ακινήτου στο Δημοτικό Διαμέρισμα Αρμένων

Ο Πρόεδρος εισηγούμενος το θέμα αυτό της ημερήσιας διάταξης λέει ότι:

Όπως γνωρίζετε το Δ.Δ. Καλυβών, το Δ.Δ. Αρμένων, του δήμου μας και ο δήμος Βάμου υδρεύονται από την πηγή που βρίσκεται στην θέση πλάτανος του Δ.Δ. Αρμένων, η οποία περιβάλλεται από την Ιδιοκτησία Παπαμαρκάκη Ιωάννη εκτάσεως περίπου 700 τ.μ. Σε αυτήν την ιδιοκτησία λειτουργεί ταβέρνα κυριολεκτικά πάνω στην πηγή, όλος ο χώρος πρόσβασης προς την πηγή έχει πλακοστρωθεί με αποτελέσματα όμβρια ύδατα αλλά και τα νερά που πλένουν το πλακόστρωτο δρομάκι να πέφτουν μέσα στην πηγή.

...

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι υπάρχει μέγιστο πρόβλημα: 1) Ασφάλειας της πηγής. 2) Υγείας πέντε χιλιάδων και πλέον κατοίκων που υδρεύονται από αυτήν και όλων των επισκεπτών του δήμου μας (1500) τουριστικές κλίνες) και του δήμου Βάμου. 3) Συντήρησης και διαφύλαξης της καθαρότητας του νερού από τον Δήμο Αρμένων. 4) Ελεύθερης πρόσβασης των πολιτών στην πηγή.

Για τους παραπάνω λόγους προτείνω το παραπάνω ακίνητο να αποκτηθεί από τον Δήμο. Κατ' αρχή να έρθομε σε επαφή με τον ιδιοκτήτη για να αγοράσει το ακίνητο, σε περίπτωση που ο ιδιοκτήτης δεν θέλει να το πουλήσει ο Δήμος να προχωρήσει άμεσα στην απαλλοτρίωση του ακινήτου.

Μετά την απόκτηση του παραπάνω ακινήτου ο δήμος να προχωρήσει στην άμεση κατεδάφιση όλων των κτισμάτων που υπάρχουν στον χώρο. Να γίνουν όλες οι απαραίτητες παρεμβάσεις για την προστασία της πηγής. Να κατασκευάσει ένα πιστό αντίγραφο του μικρού καφενείου που υπήρχε στον χώρο όταν ο Βενιζέλος υπέγραψε την ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα. Να τοποθετηθεί αναμνηστική πινακίδα στην θέση που υπήρχε ο πλάτανος στην οποία θα αναφέρεται επιγραμματικά η ιστορία του χώρου. Όλος ο χώρος να ενοποιηθεί με το περιβόλι της Παναγίας, να διαμορφωθεί σαν χώρος ανάπαυσης και αναψυχής και να αποδοθεί στους κατοίκους του Δήμου μας στους οποίους και ανήκει.

Το δημοτικό συμβούλιο αφού άκουσε την

εισήγηση του Προέδρου έχοντας υπόψη τις διατάξεις του ΔΚΚ και μετά από διαλογική συζήτηση αποφασίζει (κατά πλειοψηφία).

1) Συμφωνεί με την εισήγηση του Προέδρου του Δημοτικού Συμβουλίου για την απόκτηση του ανωτέρω αναφερόμενου ακινήτου στο Δ.Δ. Αρμένων. Διαφώνησαν οι Δημοτικοί Σύμβουλοι Βλαχάκης Δημοσθένης, Κουτσορινάκης Χαράλαμπος, Ψεγιαννάκης Χαράλαμπος, Βολακάκης Εμμανουήλ, Βαγιωνάκης Βασίλειος. Οι οποίοι εξέφρασαν την άποψη ότι δεν διαφωνούν με την ουσία της εισήγησης, αλλά διαφωνούν με την διαδικασία διότι πιστεύουν ότι έπρεπε να έχουν κληθεί στην συνεδρίαση του Δ.Σ. και οι ιδιοκτήτες. 2) Ορίζει επιτροπή διαπραγμάτευσης της απόκτησης του ανωτέρω αναφερόμενου ακινήτου από τους: Νικητάκη Πέτρο Πρόεδρο Δημοτικού Συμβουλίου, Χαλβαδάκη Γεώργιο Πρόεδρο Τοπικού Συμβουλίου Δ.Δ. Αρμένων, και Κουτσορινάκη Χαράλαμπο Δημοτικό Σύμβουλο. Διαφώνησε με τη σύσταση της ανωτέρω επιτροπής ο Δημοτικός Σύμβουλος Βλαχάκης Δημοσθένης.

Ο ιστορικός πλάτανος Αρμένων Αποκορώνου

Γράφει ο
Χαράλαμπος Μπουρνάζος

Ο - πάλαι ποτέ-
ιστορικός πλάτανος
των Αρμένων, «τοπίον
εξόχου καλλονής»,
όπως το χαρακτήριζε
καταμαγεμένος, πριν έναν
αιώνα περίπου,
ο απεσταλμένος του
Χανιώτικου «Ελευθέρου
Βήματος», ο οποίος
γράφει, μεταξύ άλλων
υμνητικών, πως το
«Κεφαλάρι της Κηφισιάς
είναι νάνος πηγή απέναντι
των πηγών του
Αρμενιανού Πλατάνου».

Το κείμενο που ακολουθεί
δημοσιεύτηκε στα «ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ
ΝΕΑ», σε δύο συνέχειες,
στις 6 και 7 Σεπτεμβρίου 2004

Ο Ιωσήφ Χατζηδάκης, ήδη το 1881, αναφέρεται στο ιστορικό τοπίο¹ ενώ, τον Οκτώβριο, του 1895 ο Αντ. Σπηλιοτόπουλος, απεσταλμένος του αθηναϊκού Τύπου, παραθέτει τον όρο, που έδωσαν το 1822, οι πληρεξούσιοι της Κρήτης σ' αυτό το μέρος όπου συνήλθε η Επαναστατική των Κρητών Συνέλευσις.²

Τον Ιούλιο του 1896 οι ηγέτες της Επαναστάσεως - Μαθιός Μυλωνογιάννης, Γερμανός Αποστολάκης, Γεώργιος και Παρασκευάς Κοτζαμπασάκης, ο Δήμαρχος Αρμένων Παντελής Χατζημανωλάκης κ.α. - δίνουν στον Πλάτανο συνέντευξη Τύπου σ' έναν άλλον απεσταλμένο του αθηναϊκού Τύπου, τον διαπρεπή δημοσιογράφο και λόγιο Ν. Ι. Σπανδωνή.³

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, άλλος διαπρεπής δημοσιογράφος και ποιητής, ο Σπυρ. Δάσιος γράφει ότι «ένα κομμάτι από τον Παράδεισον είναι το πέριξ του θαυμάσιου Πλατάνου εξελισσόμενον τοπίον». Πρόκειται, γρά-

φει, για μία «απαράμιλλο καλλονή της φύσεως» και για «αληθή του θεού κήπον».⁴

Στον «παμμεγέθη ωραίον Πλάτανον» των Αρμένων αναφέρεται στο «Ημερολόγιόν» του και ο Κυριακούλης Πιεράκος Μαυρομιχάλης. (Ο Μαυρομιχάλης ήρθε στους Αρμένους δυο φορές: τον Ιούλιο του 1896 ως επαναστάτης, και τον Μάρτιο του 1897 ως αξιωματικός του Επιτελείου του Ελληνικού στρατού του Τιμ. Βάσσου. Αξιωματικός εκπαιδευμένος στη Γαλλία, έφθασε στον βαθμό του υποστρατήγου και έγινε κατόπιν υπουργός).⁵

Η «Γενική Επαναστατική των Κρητών Συνέλευσις» του Ιουνίου του 1897, στον Πλάτανο «έπηξε την φωλεάν της», όπως πληροφορούμαστε από ανταποκρίσεις «Εξ Αρμένων» του Ιουνίου του 1897, στην «Ακρόπολη», του Γραμματέα της Συνελεύσεως Σπ. Μαλατάκη.⁶

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα» του αναφέρει ότι στο μέρος αυτό «έγιναν και δυο συνελεύσεις των Κρητών».⁷

Και η πλέον έγκυρος «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια» (τόμος Ε', έκδοση 1928, λήμμα «Αρμένοι») αναφέρεται εις την «μεγάλην Πλάτανον υπό την οποίαν υπεγράφη», «κατά Μάϊον του 1822» το Ελληνικόν πολίτευμα» κ.λπ.⁸

Ο Μιχ. Δέφνερ, στο βιβλίο του «Οιδοιπορικά εντυπώσεις από την Δυτικήν Κρήτην», Αθήνα 1928, αναφέρεται στην Επαναστατική Συνέλευση του 1822 και στην «δυνατή πηγή» του Πλατάνου Αρμένων.⁹

Ο Ι. Νουχάκης, στο βιβλίο του «Κρητική Χωρογραφία...» (1903) γράφει για τον Πλάτανο των Αρμένων, κάτω από τον οποίο «εγένοντο αι ιστορικοί συνελεύσεις...»

Ο Γ. Σουρής, που ήρθε στους Αρμένους τον Απρίλιο του 1904 για να δει τον φημισμένο Πλάτανο, τον οποίο και εγκωμιάζει κατόπιν στον «Ρωμηό» με αρκετούς στίχους,

όπως τους παρακάτω:

«Χαρήτε στόλων άρμενα κι
εληαίς και κορδονάκια,
και στους Αρμένους
κάθομαι κ' ακούω
τ' αηδονάκια.

Εδώ στους ίσκιους
τους πλατείς
των φοβερών πλατάνων
που τους ψηλώνουν
γάργαρα κι αστείρευτα
νερά,

τι συνελεύσεις έγιναν
ηρώων καπετάνων
και πόσα δεν αντήχησαν
τουφέκια κλαγγερά»¹⁰

Ο Σπύρος Μελάς, ο πολυτάλαντος συγγραφέας και ακαδημαϊκός, επισκέφτηκε, το 1950, τον ιστορικό Πλάτανο, και, ενθουσιασμένος, από την σπάνια ομορφιά του τοπίου, γράφει τις εντυπώσεις του στο φιλολογικό περιοδικό του «Ελληνική Δημιουργία» όπου αναφέρεται, εγκωμιαστικά, στο κάλλος και την Ιστορία του.^{11α}

Ο Στέργιος Σπανάκης, στον δίτομο οδηγό του για την Κρήτη, αναφέρεται στην ιστορικότητα του τοπίου του Πλατάνου.¹²

Ο Παντελής Πρεβελάκης, ο μεγάλος μας πεζογράφος, ποιητής και ιστορικός της τέχνης, ο οποίος εθαύμαζε και επισκεπτόταν συχνά τον Πλάτανο, στην ιστορική μυθιστορία του «ο Κρητικός», αφιερώνει αρκετές σελίδες στους Αρμένους και το φημισμένο τοπίο, όπου συνάχτηκαν, το 1897, οι κεφαλές της Κρήτης.

«Τι είταν εκείνο το Πλατάνι»,
αναφωνεί μαγεμένος¹³

Ο πλάτανος
πριν την πτώση του.
(Από τη φωτογράφιση
του Συλλόγου, 2000.
Φωτ. Φ. Μανουσάκης)

Οι αριθμοί παραπέμπουν στο Β' μέρος αυτού του άρθρου "Ιστορικές μαρτυρίες για τον Πλάτανο των Αρμένων Αποκορώνου", όπου παρατίθενται εκτενέστερα αποσπάσματα από τις κατά καιρούς γραπτές μαρτυρίες - όσες εμείς τουλάχιστον μπορούσαμε να εντοπίσουμε.

Ιστορικές μαρτυρίες για τον πλάτανο Αρμένων Αποκορώνου

Β' ΜΕΡΟΣ

1. "Από Βάμον επορεύθημεν εις το χωρίον Αρμένους. Εν τω χωρίω τούτω διέμενε το πλείστον η επαναστατική Κυβέρνησις κατά την μεγάλην του '21 Επανάστασιν[...]. Εντός κήπου τινός υπό την ρίζαν πλατάνου ου τον κορμόν μόλις δύνανται να εναγκαλισθώσιν τρεις άνδρες εκβλύζει ορμητικώς πολύ ύδωρ μετά φλοίσβου καταρ-

ρέον, τοσούτον ώστε αποτελεί ευθύς ποταμόν κινούντα πολλούς υδρόμυλους [...]"

(Περιήγησις εις Κρήτην, Υπό Ιωσήφ Χατζηδάκη Ιατρού. Εν Ερμούπολει 1881, σ. 93-94)

2. Εις τους Αρμένους εφθάσαμεν νύκτα πλέον και κατελύσαμεν εις το μικρόν μαγαζέιον του

Γεωργίου Μπουρνάζου. [...] Τα Πλατάνια έσειον τους κλάδους των εις την ελαφράν νυκτερινήν αύραν την κατερχομένην εκ των Λευκών Ορέων και εις το ψιθύρισμα των, ενόμιζον ότι ήκουον επαναλαμβανόμενο τον όρχον όν εκεί κατά χώραν, όμωςαν οι Πηρεξούσιοι της Κρήτης:

- Ορκίζόμεθα ενώπιον θεού και ανθρωπων ν' αποθάνωμεν υπέρ πίστεως, πατρίδος και Ελευθερίας [...]

Μέχρις ότου ετοιμασθώσι τα μαργίρια, τουτέστιν οι ίπποι, εξαθίσασαμεν εις τους υψηλούς Πλατάνους του προαυλίου, εις τας ρίζας των οποίων άφθονον ανέβρυζεν ύδωρ. Οι πλάτανοι υψηλοί, κισσοσκεπείς, βαθύσκιои, εδεικνυσον δια των κορμών των το μακρόν αυτών γήρας. Και εις το ύδωρ το κρουστάλλιον, το φλοισβίζον ενήχοντο ήρεμα στόλοι ολόκληροι νήσων".

(Αντ. Σπηλιωτόπουλος, Αλληλογραφίαί. Αρμένιοι Αποκορώνου 2 και 3/10/1895).

3. "Μετ' ολίγων εισερχόμεθα εις Αρμένους [...] Μοι επρότεινε να μεταβώμεν εις τον Πλάτανον, δια να πώμεν καφέν και να συναντήσωμεν τον Καπετάν Μαθιόν [Μυλωνογιαννάκη].

Ο αναδρών ποταμός

Διήλομεν εκ νέου το χωρίον και εις την εσχατιάν αυτού ευρέθη μεν προ μαγευτικώτατου τοπίου πρωτοτυποτάτης καλλονής. Φανταστήτε μικρόν τετράπλευρον ύψωμα υποβασταζόμενο υπό μαρμαρίνου κρηπιδώματος. Εν μέσω δ' αυτού, γιγαντιαίον Πλάτανον ένθεν και ένθεν ευρίσκονται αι δύο πηγαί, εζ ων αναβρύζει ο ποταμός ούτος [...]. Κάθηναι μεταξύ του καπετάν Μαθιού Μυλωνογ ιαννάκη και του κ. Σκανδάλη. Σιγά - σιγά ο κύκλος ευρύνεται όμως. Προσέρχεται ο Δήμαρχος Αρμένων [...]

Είτα ο παπά Γερμανός [Αποστολάκης], οι δύο αδελφοί Κοτζαμπασάκη [...]. Ούτως έληξεν η

πρωτοτυποτάτη αυτή συνέντευξις. Εκεί εις τον Πλάτανον των Αρμένων, εν μέσω τόσων γενναίων πολεμιστών [...]"

(Ν.Ι. Σπανδωνής, Εκτακτος αποστολή εις Αποκόρωνα. Ιούλιος 1896).

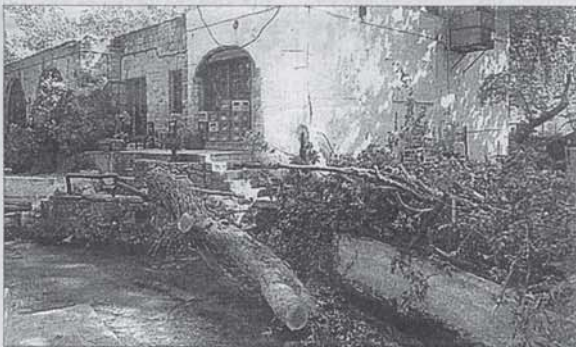
4." Οι Αρμένιοι είναι από τα μαγικότερα χωριά τα οποία δύναται τις να συναντήσει εις τον κόσμον. Ένα κομμάτι από τον Παράδεισον είναι το πέριξ του θαυμάσιου Πλατάνου εξελισσόμενον τοπίον. Επλησίαζε το Φθινόπωρον και όμως χλωερότατον. Κρυστάλλινα κυριολεκτικώς νερά εκυλιόντο από τας ρίζας του Πλατάνου, πηγαί αναρίθμητοι νυχθημερόν ανέβλυζον το παταγωδες ύδωρ [...]. Δεξιά και αριστερά πεζούλια γεμάτα από αγριορροδιαίς, από γιασεμιά, από γιούλια, από υακίνθους, όλα μοσκοβολούντα, ναρκώνοντα, μεθύσκοντα με το άρωμα των. Απαράμιλλος Καλλονή της φύσεως. Τόσην αφθονίαν πηγαίων υδάτων δεν είχαν δει. Φρίσσουν αναβρύζοντα τα ύδατα και νομίζει κανείς ότι δαίμονες πυρώνουν το υπ' αυτά έδαφος δια να γίνεται ο κοχλασμός εκεινος του εξερχόμενου ύδατος [...] Μου είπον ότι υπάρχουν και άλλα μέρη εν Κρήτη τοιαύτης μαγικής καλλονής. Μου εξεθίασαν το χωρίον καλούμενον Θε κήπος, δηλαδή "θεού Κήπος". Δεν το είδον εγώ. Φαντάζομαι όμως, ότι αληθής θεού κήπος είναι οι Αρμένιοι, διότι πρώτη φορά εις την ζωήν μου αντελήφθην τόσην γλυκύτητα και ηρεμίαν της φύσεως".

(Σπ. Δάσιος, Εντυπώσεις Εθελοντού. Σεπτέμβριος 1896).

5. «Οι Αρμένιοι είναι από τα ωραιότερα χωριά εξ όσων εγνώ-

«Και διηγώντας τα να κλαις»

ΚΑΙ Η ΘΛΙΒΕΡΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ όπως την διαβάσαμε στην εφημερίδα "Ελευθερόπολις", όργανο του πολιτιστικού Συλλόγου Αρμενιανών Χανίων "Ο Κριτοβουλίδης", όπου, σε δύο φύλλα δημοσιεύτηκαν άρθρα, τα οποία υπογράφονται από τον διευθυντή της Γιάννη Τσακιράκη. Παραθέτομε μικρά αποσπάσματα:

Ο πλάτανος μετά την πτώση του και την ξύλευσή του (Φωτ. από τα «Χανιώτικα Νέα», 23/4/2001).

Ο ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ, ο πλάτανος του «Μπουρνάζο», έπεσε άψυχος από τους δυνατούς ανέμους στις 21 Απριλίου 2001. Ο πλάτανος, ύψους περίπου 30 μέτρων, και άγνωστης ηλικίας, πολλά δημοσιεύματα τον αναφέρουν χιλίων ετών, ήταν αρκετά χρόνια σε κακή κατάσταση, λόγω φθοράς στην κουφέλα που είχε στον κορμό του. Ο ιστορικός πλάτανος για τον οποίο έχουν γράψει πολλοί ιστορικοί, περιηγητές και επισκέπτες του χωριού μας, ήταν σημείο αναφοράς του χωριού μας.

Στη σκιά του λέγετε ότι υπογράφηκε το Σύνταγμα του 1822, και διεξήχθησαν στην συνέχεια αρκετές επαναστατικές συνελεύσεις των Κρητικών αγώνων μέχρι την απελευθέρωση. Ενδιαφέρον έδειξε και ο τύπος τοπικός και αθηναϊκός για την πτώση του ιστορικού δέντρου. Καθ'ήκον όλων των φορέων είναι να φροντίσουμε την ανάπτυξη των παραφυάδων, που κατά πληροφορίες μας έχουν μείνει, όρθιες, την περιφραξη και προφύλαξη του ιστορικού χώρου, και την τοποθέτηση ενημερωτικής πινακίδας για τους επισκέπτες. (Ελευθερόπολις, φ. 21/2001)

ρισα εν Κρήτη. Κείται επί λεκανοπεδίου προς το ανατολικόν μέρος των Χανίων. Εις όλους τους αξιωματικούς επαναστάτας έκαμε καλύτερη εντύπωση η τοποθεσία του, ο παμμέγιστος ωραίος Πλάτανος αυτού και το θαυμάσιον πηγαιόν ύδωρ του, το ψυχρότατον κατά το θέρος”...

(Ημερολόγιον αξιωματικού.

Υπό Κυριακούλη Πιεράκου Μαυρομάλη. Εν Αθήναις 1897).

6. «Οι πλείστοι των πληρεξουσίων [της Γενικής Επαναστατικής των Κρητών Συνελεύσεως] ευθύς εξ αρχής ετράπησαν την εις Αρμένους άγουσαν, κρίνοντες το χωρίον τούτον ως το καταλληλότερον προς συγκέντρωσιν της

Ο ιστορικός πλάτανος θύμα και των ανθρώπων

ΓΡΑΦΑΜΕ ΣΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΦΥΛΛΟ, για την καταστροφή που βρήκε τον ιστορικό πλάτανο του χωριού μας από τους δυνατούς νοτιάδες τον Απρίλη. Δυστυχώς κάποιοι ζήλεψαν την δόξα του Νοτιά και θέλησαν να συνεχίσουν το έργο του, το πρώτο δεκαήμερο του Ιουλίου και σε ότι είχε απομείνει, του έβαλαν φωτιά από την πλευρά της κουφάλας. Για να σβήσει η φωτιά χρειάστηκε η επέμβαση της πυροσβεστικής η οποία έκανε και τη σχετική προανάκριση, και την παρέπεμψε στον Εισαγγελέα την απόφαση του οποίου περιμένουμε. Ο πλάτανος όμως σε πείσμα όλων, αντιστέκεται και ήδη έχει ζωηρούς βλαστούς στον κορμό που έχει απομείνει. Πόσο όμως θα αντέξει τις επιθέσεις των ανθρώπων και της φύσης; Είναι βέβαιο πως την επόμενη φορά θα καταστραφεί ολοκληρωτικά και ανεπανόρθωτα. Ο σύλλογός μας σε επίσκεψή του στο Δήμαρχο Αρμένων κ. Παντελή Καραγιαννάκη εξέθεσε το θέμα της προστασίας του πλατάνου, κατ' αρχήν με ειδική περιφραγή, της αξιοποίησης του, και της τοποθέτησης πλάκας, όπου θα αναφέρονται τα ιστορικά

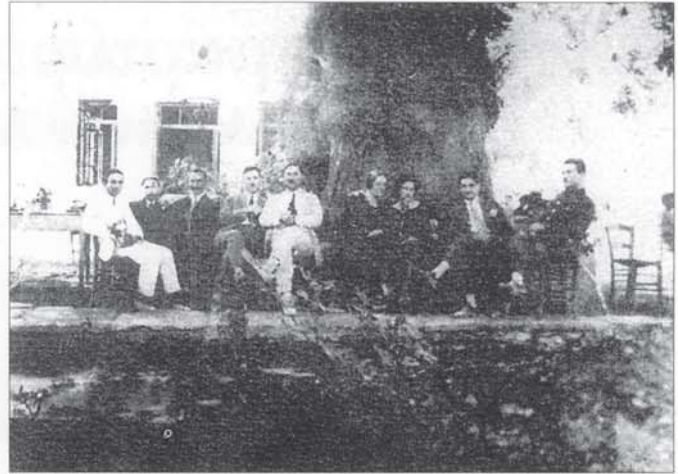

Ο πλάτανος μετά τη δεύτερη επίθεση που δέχτηκε επιμένει να αντιστέκεται και να πετά νέους βλαστούς.

συμβάντα στον περιβάλλοντα χώρο κατά τους απελευθερωτικούς αγώνες του Κρητικού λαού. Επίσης προτείνεται η έναρξη των διαδικασιών για την ανακήρυξή του σε χώρο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και η παρέμβαση της Αρχαιολογίας για την προστασία του ως Νεώτερο Μνημείο. Ο Δήμαρχος μας υποσχέθηκε ότι θα κάνει ότι περνά από το χέρι του για την προστασία του πλατάνου και του περιβάλλοντος χώρου, και ότι ενόψει ευρύτερης μελέτης για την προστασία των πηγών των Αρμένων και Στόλου, μελετά το ενδεχόμενο εξαγοράς ή απαλλοτριώσης του περιβάλλοντα χώρου.

Γ.Τ.

(Ελευθερόπολις, φ. 22/2001)

Ο ιστορικός Πάτανος την καλή παλιά εποχή
Η φωτογραφία και η λεζάντα είναι από το βιβλίο του Στέφανου Φρεσκάκη “Οι Αρμένιοι στο Παρελθόν” (1991)

Συνελεύσεως [του Ιουνίου 1897].

Και αληθώς συγκεντρώνει πάντα τα πλεονεκτήματα [...]. Εδώ [εις τον Πλάτανον] η Επαναστατική Συνέλευσις έπηξεν την φωλεάν της”...

(Σπ. Μαλατάκης “Η Συνέλευσις των Κρητών. Εξ Αρμενων 14 Ιουνίου 1897”).

7. «Αρμένιοι. Ενταύθα, ως επί το πλείστον είχε την έδραν της επί της Επαναστάσεως η Διοίκησις, όπου έγιναν και δύο συνελεύσεις των Κρητών’ η δε συγκροτηθείσα τον Μάϊον του 1822, ότε υπεγράφη υπό των Κρητών το πρώτον ελληνικόν πολιτεύμα, της Επιδαύρου λεγόμενον, εψηφίσθη να φέρη εις το εξής το χωρίον τούτο, το οποίον εσχηνμάτιζε κωμόπολιν, την κλήσιν «Ελευθερόπολις». Πλείστα ύδατα και ψυχρότατα εκρέουσι περί αυτό εν μέσω τερπνού πεδίου κείμενον, απέχον της αμφιμαλλίου παραλίας περί την μισήν ώραν”...

(Κ. Κριτοβουλίδης, Απομνημονεύματα, Αθήναι 1859).

8. “Αρμένιοι [...]. Επί των όχθων του ρύακος υπάρχει μεγάλη πλάτανος υπό την οποίαν, κατά Μάϊον του 1822, επί αρμοστίας Μιχαήλ Αφεντούλη, υπεγράφη υπό των αρχηγών της Κρήτης το Ελληνικόν πολιτεύμα της Επιδαύρου και εψηφίσθη να ονομασθή η κωμόπολις Ελευθερόπολις δια το γεγονός τούτο”.

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια. Τόμος Ε', έκδοση 1928, λήμμα Αρμένιοι”).

9. «Ανεβήκαμε λοιπόν εις το αμάξι και εφθάσαμεν εις τας 4

παρά τέταρτον εις τους Αρμένους. Μεγάλο χωριό με 750 κατοίκους, 21 χιλιόμετρα από τα Χανιά. Έχει πολλές πηγές και υψηλά πλατάνια και άλλα πολλά μεγάλα δένδρα. Αν έγγραφα γαλλιστί, θα έλεγε des platanes centenaries [...]. Εις τους Αρμένους του Αποκόρωνα, κάτω από τας ρίζας τεραστίου πλατανιού, αναβρύζει δυνατή πηγή [...]. Πρέπει να ειπώ ακόμη, ότι κατά την ελληνική επανάσταση του '21 η προσωρινή Κυβέρνησις των Κρητών είχε έδρα της εις τους Αρμένους. Εκεί η Κρητική Συνέλευσις υπέγραψεν την 22 Μαΐου 1822 το πολιτεύμα της Επιδαύρου”...

(Μιχ. Δέφνερ, Οδοιπορικοί εντυπώσεις από την Δυτικήν Κρήτην, Αθήναι 1928).

10. «Κι από το γάμο φύγαμε και στους Αρμένους πήγαμε κι εκεί για λίγο ξέχασα τις νόταις του Ρωμάνου κι έστρωσα την αρίδα μου στον ίσιο του Πλατάνου». «Πίνω της πηγής νερό σαν κρουστάλλι καθαρό». “Χαρήτε στόλων άρμενα κι εληαίς και κορδονάκια, και στους Αρμένους κάθομαι κ' ακούω τ' αρδονάκια. Εδώ στους ίσκιους τους πλατείς των φοβερών πλατάνων που τους ψηλώνουν γάργαρα κι αστείρευτα νερά, τι συνελεύσεις έγιναν ηρώων καπετάνιων και πόσα δεν αντήχησαν τουφέκια κλαγγερά».

(Γ. Σουρής, “Ρωμηός”, Φ. 843/24-4-1904, σελ. 4)

11. Οι Αρμένιοι

Η Κηφισιά των Χανίων - Αναγκαιότατη προέκτασις της αμαξιτής οδού μέχρις Αρμένων.

Επί του ομαλού εδάφους και πλησίον του υπό των οικιών κατεχομένου λόφου αναβλύζουν άφθονα ύδατα εκ διαφόρων σημείων και εις ακτίνα μικροτέραν των 500 μέτρων. Οι κάτοικοι υδρεύονται εκ των υδάτων τούτων, θαυμάσιος υπερύψηλος ιστορικός Πλάτανος μεταξύ των συμπεπικνωμένων δένδρων δεικνύει μακρόθεν το μέρος εις το οποίον αφθονώτατα αναπηδώνιν εκ του εδάφους τα διαυγή και χρυσταλλένια ύδατα των Αρμένων. Μικρός χώρος υπό τον Πλάτανον, όστις ονομάζεται «του Μπουρνάζου ο Πλάτανος» κειμήριον δια τοιχίσκου από τον παρακείμενον κήπον, χρησιμεύει εν είδει υπαιθρίου εστιατορίου δια πάντα επισκέπτην, με την διαφοράν ότι μίαν σπιθαμήν χαμηλώ-τερον του εδάφους και εις την ρίζαν του Πλατάνου κείται επιμήκης λεκάνη, εντός της οποίας αναβλύζει κατά ποικίλους τρόπους διαυγέστατον ύδωρ και τόσον άφθονον ώστε η μικρά αυτή λεκάνη είναι αι πηγαί ολοκλήρου ποταμού εκκινούντος εκείθεν.

Το Κεφαλάρι της Κηφισιάς είναι νάνος πηγή απέναντι των πηγών του Αρμενιανού Πλατάνου.

Εις τον χώρον τούτον τον διατελούντα υπό την προστασίαν της παχύτατης σκιάς του γίγαντος Πλατάνου δίδονται τα ωραία, τα αναψυκτικά, τα αμιμητα γεύματα των Αρμένων. Το παγωτόν δεν έχει θέσιν εις το Αρμενιανόν γεύμα, διότι τούτο αντικαθίσταται υπό του παγωμένου ύδατος του Πλατάνου, όπερ χρησιμεύει συγχρόνως και ως παγωτιέρα όλων των φρούτων και των ποτών. Καρπούζι εντός αυτού τιθέμενον σκάζει μετά 10 λεπτά της ώρας από την ψυχρότητα του ύδατος. Όσον ο καύσαν είναι ισχυρότερος πέραν της σκιάς του Πλατάνου, υπ' αυτόν η δροσιά και η εκ ταύτης αναψυχή είναι κάτι τι το παραδείσιον. Ενώς τετάρτου ύπνου υπό την παχυτάτην σκιάν του Πλατάνου, σας χορταίνει, σας ευχαριστεί και σας φρεσκαίνει περισσότερο από τον ύπνον μιας ολοκλήρου θερινής νυκτός εις οιονδήποτε άλλο μέρος. Αηδόνια ψάλλοντα το μεγαλείον της φύσεως και οιονεί συνευθυμούντα και συνευ-

χούμενα μετά των συνδαιτυμόνων, αποτελούσι την ευμελοτέραν μουσικήν μπάνταν, ην ο αιωνόβιος Πλάτανος λες ότι φιλοξενεί προς τούτο εις τας πράσινους υψηλάς πτηναι-θούσας τας μεταξύ των πελωρίων κλάδων του σχηματιζόμενας. Ο τέτιξ ο εις παν άλλο μέρος οχληρός δια το μονότονον και ξηρόν της φωνής του, εκεί χρησιμεύει ως φωνή μικράς Μπασαβιόλας δια να κράτη τον ρυθμόν και το μπάσο των αηδόνων.

Και δεν είναι μόνον ο Πλάτανος του Μπουρνάζου, το μόνον τοπείον εξόχου φυσικής καλλονής και ρωμάντζας εις τους απέραντους κήπους των Αρμένων, είναι και άλλα πολλά πλείστα τα οποία συν τω χρόνω θα αναδείξη η ανάγκη και η αμαξιτή συγκοινωνία ήτις ως άλλος ποταμός θα εκχύνη τους επισκέπτες εκ των πόλεων και τα οποία θα καλλωπίση βαθμιδόν το χρήμα όπερ θα σκορπιέται καθ' όλον τον θέρος εκεί. Εννοείται ότι τα σκήπτρα πάντοτε και νυν και εν τω μέλλοντι όλων των εν Αρμένιοις και Κρήτη τοπειών θα κατέχη ο υπερήφανος Πλάτανος του Μπουρνάζου. [...]

(Απόσπασμα από άρθρο της εφημερίδας "Ελευθερον Βήμα" Χανίων, της 17ης Ιουνίου 1906).

11α. «Το πρώτο «άλτ», στους Αρμένους, στην καρδιά του Αποκορώνου. Το τοπίο που κατεβραίναμε για το πρόγευμα είναι γοητευτικό: Ένα "μάτι", ένα νερό που αναβλύζει από τα σπλάχνα της γης και τρέχει, λαμπυρίζοντας και κελαϊδίζοντας να δροσίσει περιβόλια και μπουστάνια, που σκεπάζουν τα γύρω σε μεγάλη έκταση. [...] Στο μέρος ρίχνει σκιά παχύτατα ένα τεράστιο μπουκέτο από πλατάνους, με κορμούς, γιγάντιους, που τρεις άνδρες δεν θα μπορούσαν ν' αγκαλιάσουν. Οι φυλλωσιές του [μεγάλου Πλατάνου] υψώνουν αχανή θόλο, σαν φυσικού καθεδρικού ναού που είδε κατανοκτικές λειτουργίες στο όνομα της ελευθερίας. Εδώ, το 1822, οι πρόκριτοι της Κρήτης υπέγραψαν τον πρώτο καταστατικό χάρτη της επαναστατημένης Ελλάδας, εδώ έγινε και η Επαναστατική Συνέλευση των Κρητών, στα 1897, μετά την αποχώρηση των Ελληνικών στρατευμάτων, εδώ συνήλθαν ο Βενιζέλος και οι φίλοι του για τα επαναστατικά τους συμβούλια

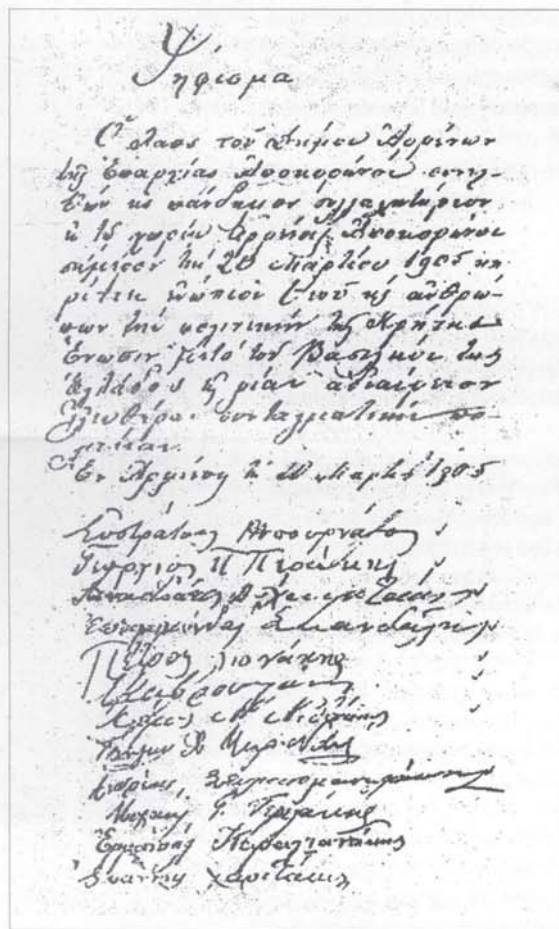
που κατέληξεν στο Θέρισο.

- Το 'χει το νερό! - μου λέει γελώντας ένας ντόπιος. Και μου δείχνει τις πηγές που έλαβε ο μεγάλος κεντρικός Πλάτανος από τις ντουφεκίες των επαναστατών...".

(Απόσπασμα από κείμενο του ακαδημαϊκού Σπύρου Μελά, το οποίο δημοσιεύτηκε στο δεκαπενθήμερο φιλολογικό περιοδικό "Ελληνική Δημιουργία", τόμος ΣΤ 1950, σελ. 393 - 395).

12. «Τον Μάιο του 1822, κάτω από ένα μεγάλο Πλάτανο, οι αρχη-

θηκαν στους Αρμένους. Είτανε πια σπερώματα' το μεσοχώρι, κάτω από τον Πλάτανο, συναζόταν ο κόσμος που 'χε αποδουλέψει. Οι στρατοκόποι σκύφαν στο νερό να δροσιστούν, κ' είχανε πάνω από τα κεφάλια τους μια φυλλουριά που δεν ξέρανε τρανότερη. Τι είχαν 'κείνο το πλατάνι! Χειμώνα - καλοκαίρι θαλερόφυλλο, σκέπαζε τόπο να σκηνώσει ένας λόχος. Ο γέριχος κορμός ή τανε δίχως μια κουφάλα ή λαβωματιά, μ' ένα μονάχο μα ποθητό σημάδι, το τοιχοκόλ-

Το ψήφισμα το οποίο υπέγραψε «ο λαός του Δήμου Αρμένων» (14 χωριά) στη σύναξη της 20ής Μαρτίου 1905, υπό τη σκιά του ιστορικού Πλατάνου. Το χειρόγραφο που βρίσκεται στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης είναι πολυσέλιδο με τις υπογραφές των πολιτών.

γοί της Κρήτης υπέγραψαν το Ελληνικό Πολίτευμα της Επιδαιύρου [...] και μετονόμασαν το χωριό Ελευθερόπολη, σε ανάμνηση του γεγονότος...».

(Στέργιος Σπανιάκης, Κρήτη, том. Β', σελ. 96).

13. «Μ' άλλο ένα πήδημα βρέ-

λημα του Βάσσου που κήρυχνε την Ένωση κ' έστελνε το χαιρετισμό της Λευτεριάς [...].

Στη ρίζα του δέντρου, σ' ένα μακροσκάμνι, καθόταν αραδιακώς μερικοί γέροντες μπαμπακιασμένοι από τους χρόνους [...].

(Παντελή Πρεβελάκη, Ο Κρητικός, Η πρώτη Λευτεριά, σελ. 253).

οι εξελίξεις

στους Αρμένους στις αρχές του περασμένου αιώνα

Συνέχεια από το τεύχος 33. Στο τεύχος αυτό συνεχίζουμε δημοσίευση από το βιβλίο του Στ. Φρεσκάκη «Οι Αρμένιοι στο παρελθόν», έκδοση του συλλόγου Αρμενιανών της Αθήνας «Ο Κριτοβουλίδης», Αθήνα 1991. Το κεφάλαιο αναφέρεται στις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις στο χωριό μας στις αρχές του 20ού αιώνα.

Οι φωτογραφίες που δημοσιεύονται, συγκεντρώθηκαν το 2000, στα πλαίσια της προσπάθειας του συλλόγου για την συγκέντρωση λαογραφικού υλικού, δεν περιλαμβάνονται στην προαναφερόμενη έκδοση και είναι από τα αρχεία των συγχωριανών μας τους οποίους για την ευγενική τους προσφορά ευχαριστούμε θερμά.

...

ΑΤΥΧΩΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΡΜΕΝΟΥΣ, ο Βιστάκης χάθηκε πρόωρα με τον ξαφνικό θάνατό του από εκφυρσοκρότηση του περιστρόφου του, που έπεσε από την τσέπη του όταν ανέβαινε τη σκάλα του σπιτιού του αργά το βράδυ εκείνο που είχε καθυστερήσει, κατά θετικές πληροφορίες, λόγω μακράς συζήτησης, που είχε με το γιατρό Μπιζάνη για «το Πεπρωμένον φυγείν αδύνατον», που υπεστήριζε εκείνος και αντέκρουε ο γιατρός, πράγμα που εσχολιάζετο ευρέως μετά την κηδείαν του, δείγμα πάντως και αυτό της σοφίας του ανδρός αυτού.

Και είναι κρίμα να μην υπάρχει στους Αρμένους τίποτα που να θυμίζει το πέρασμά του από εδώ. Ούτε μια επιτύμβια πλάκα στο νεκροταφείο. Το ίδιο μπορεί να πει κανείς και για τον Αναστασιάδη, τον Στυλιανάκη, όπως απεκαλείτο, που υπήρξε μια σεβάσμιμα πατριαρχική μορφή για τους Αρμένους και μακαρίζω τη Μάχη που μου προσέφερε τη φωτογραφία που παραθέτω εδώ για να γίνει γνωστή η μορφή του.

Είναι βέβαιο πως με το θάνατο του Λαμπροκλή Βιστάκη επήλθε μια πλήρης στασιμότητα και στα εκπαιδευτικά πράγματα των Αρμένων, ιδιαίτερα στο χώρο της μέσης εκπαίδευσης, σαν νάκλεισε η πόρτα της για τα Αρμενιανάκια με το θάνατο του Αρμενιανού ελληνοδιδασκάλου.

Δεν ξέρω πόσα χρόνια πέρασαν για να φανούν Αρμενιανάκια στο Σχολαρχείο του Βάμου γιατί οι μνήμες μου δεν μπορούν να φθάσουν ως εκεί, ούτε σχετικές πληροφορίες μπόρεσα να έχω. Εκείνο που θυμούμαι με βεβαιότητα είναι πως όταν εγώ μπήκα στην πρώτη τάξη του Γυμνασίου του Βάμου το 1913, φοιτούσαν σ' αυτό ως Σχολαρχείο πάνω στο μετασηματισμό του σε τριτάξιο Ημιγυμνάσιο στην Τρίτη φαίνεται τάξη ο Μιχάλης Παπαγιαννάκης και Δημήτρης Μουντοκαλάκης και

με εντυπωσίαζε πάντα με το βιβλίο στο χέρι και με τις συζητήσεις που έκανε συχνά με τον αδελφό μου Γιώργο από τις οποίες αν και δεν καταλάβαινα ακόμη καλά, φαινόταν να έχει πολύ προοδευτικές ιδέες, και εσπούδασε βέβαια αλλά ατυχώς δεν επέζησε, απέθανε πρόωρα.

Η εφαρμοσθείσα όμως από το 1911 Σχολική μεταρρύθμιση με την προαγωγή των τετρατάξιων Γυμνασίων και Δημοτικών Σχολείων σε εξατάξια και την κατάργηση του τριτάξιου

Ο Γεώργιος Χαλβαδάκης, ο Χαλβαδογιώργης (Παραθέτουμε την πίσω πλευρά της φωτογραφίας, διατηρώντας την ορθογραφία του γράφοντος)
Προς (Adresse) Δεσποινίδα Θεωδώρα Βασ. Χαλβαδάκη
Εν Χανίοις /9/11/922

Αγαπητοί γονείς ήμε καλά ως αυτό ποθώ και δι' υμάς.
Σας στέλνω την φωτογραφία μου με τον εξάδελφο τον Αντώνη Λεκάκη

Ασπάζομε την δεξιά σας
Ο υιός σας Β Χαλβαδάκης Δεκαευνός
(Φωτογραφία από το αρχείο Αντώνη Εμμ. Καβρουλάκη)

επειδή δεν υπήρχε ακόμη στο Ημιγυμνάσιο τάξη για να φοιτήσουν, συνέχισαν στο Γυμνάσιο Χανίων, στου οποίου την πρώτη τάξη γράφτηκε εκείνη τη χρονιά δηλαδή το 1913, ο συνομήλικός μου Σταύρος Βιριράκης (του Κουρβετζούρη). Στο Γυμνάσιο Χανίων φοιτούσε από πρωτότερα ο μικρότερος γιος του Χαιρετοβασίλη, ο Στρατής και τα καλοκαίρια που ερχόταν στο χωριό

Σχολαρχείου αναβάθμισε σοβαρά την παιδεία και το Σχολείο των Αρμένων άρχισε πάλι να λειτουργεί κανονικά, αλλά επειδή στην αρχή τα εξατάξια Δημοτικά ήσαν μόνο στις έδρες των Δήμων, η παραγωγή υποψηφίων για το Γυμνάσιο ήταν περιορισμένη, γι' αυτό την πρώτη χρονιά πήγαμε μόνο δύο από τους Αρμένους στο Ημιγυμνάσιο του Βάμου (εγώ

και η Αναστασία Παπαγιαννάκη. Ηλθε και ο Τάσος ο Τερεζάκης αλλά δεν τα κατάφερε να προχωρήσει).

Με τα επακολουθήσαντα σπουδαία εθνικά γεγονότα και τους νικηφόρους πολέμους του 1912-1913, την ένωση της Κρήτης και τη νέα διοικητική οργάνωση, όλο και περισσότεροι Αρμενιανοί πήγαιναν κάθε χρόνο στο εξατάξιο Γυμνάσιο Βάμου και η παραγωγή επιστημόνων και ανώτερων στελεχών πάσης ειδικότητας, μπορεί να καθυστέρησε λόγω των μακροχρόνιων πολεμικών γεγονότων που εμεσολάβησαν, αλλά μετά την αποκατάσταση της ειρήνης υπήρξε πλουσιότητα και θα μνημονεύσω όσους θυμούμαι από τους μέχρι της αποφοίτησής μου από το Γυμνάσιο το 1919, συνοδοιπόρους των προηγούμενων τάξεων.

Θα πω πρώτα για τους προ εμού, που προανέφερα Παπαγιαννάκη και Μουντοκαλάκη. Ο Παπαγιαννάκης σπούδασε αλλά παρέμεινε στο χωριό μεγαλοκτηματίας αγρότης, επεδόθη σε συστηματικές καλλιέργειες, αλλά και σε συνδικαλιστική ανάμιξη στο γεωργικό τομέα. Ο Μουντοκαλάκης κατά τη διάρκεια του πολέμου, έγινε αξιωματικός του Μηχανικού και μετά τη λήξη του πολέμου εσπούδασε γιατρός και έμεινε στρατιωτικός γιατρός, εξελίχθη μέχρι το βαθμό του Ταξιαρχού.

Από τη δική μου τη σειρά, η συμμαθήτριά μου Αναστασία Παπαγιαννάκη έγινε δασκάλα, ο Σταύρος Βιριράκης που τελείωσε το Γυμνάσιο Χανίων δεν σπούδασε αλλά διορίσθηκε Αγρονόμος, και όταν παραιτήθηκε έγινε Πρόεδρος της Κοινότητας των Αρμένων και είναι έργο του ο κεντρικός δρόμος που φέρει και το όνομά του, προς μεγάλη όμως ατυχία του χωριού, πέθανε ξαφνικά πολύ πρόωρα.

Ως προς εμένα, θα σημειώσω ότι μετά την κατάταξή μου στη Χωροφυλακή, το 1919 ο αδελφός μου Παναγιώτης μου έστειλε από την Αμερική 100 δολάρια και εγγράφτηκα στη Νομική και το 1924 ήμουν ήδη τελειόφοιτος της Νομικής, κατά τα τότε ισχύοντα (υπήρχε και η σχετική εγγραφή στα ατομικά μου έγγραφα) αλλά εν τω μεταξύ η καλή μου τύχη είχε ήδη δρομολογήσει το μέλλον μου, γιατί πριν μπω στα 24 μου χρόνια, είχα γίνει Αξιωματικός και παρά τις αντιξοότητες και διώξεις που αντιμετώπισα λόγω των δημοκρατικών μου φρονημάτων, η σταδιοδρομία μου υπήρξε πολύ καλή, ως προς δε τον μετέπειτα βίον μου, που ξεπέρασε ήδη τον 35ετή δημόσιον βίον έχω τη συναίσθηση ότι αυτό το κομμάτι της ζωής μου είναι το

ουσιαστικότερο, γιατί μου εδόθη η ευκαιρία με ωριμότητα από την κτηθείσα εμπειρία και επιμόρφωση να επιτελέσω έργο και στον κοινωνικοπολιτιστικό τομέα από θέσεις που με έταξε τιμητικά είτε η πολιτεία (στις δεκαετίες 1950-70 διετέλεσα Πρόεδρος της Επιτροπής Απορίας, στην ενορία Αγ. Τριάδας) είτε η εκκλησία (διετέλεσα επί 30ετία ταμίας της ερανικής Επιτροπής της ενορίας Αγ. Τριά-

του Σωματείου μέχρι το 1980, τιμώμενος έκτοτε ως επίτιμος Πρόεδρος με αμείωτο πάντα το ενδιαφέρον μου, τη συμπαράσταση και συνεργασία με το Διοικητικό Συμβούλιο. Από τους, μετά τη δική μου λοιπόν σειρά, απόφοιτος των προηγούμενων τάξεων, ο Μήτσος Βασμουλάκης σπούδασε Νομική και διετέλεσε Γενικός Διευθυντής Ταχυδρομικών Ταμιευτηρίων, ο Γιώργος Σταματάκης διετέλεσε διευθυντής Τ.Τ.Τ Πειραιώς, ο Βασίλης Μαραγκουδάκης, Χημικός διευθυντής Αγρονομίας Χανίων, οι αδελφές Αγάπη και Τασία Θεοδωράκη, δασκάλες επίσης και την αδελφή της Αναστασίας Παπαγιαννάκη Μαρία, ο Γιάννης Χαραλαμπίδης δάσκαλος, ο Ελευθέριος Παπουτσάκης, δάσκαλος και ιερέας, ο Δημήτρης Τζιγκουνάκης, δάσκαλος και θεολόγος, ο Νίκ. Μαντωνανάκης φυσικομαθηματικός, ο Μιχ. Μαρκογιαννάκης Φιλολόγος (και οι τρεις τελευταίοι, ανήλθαν στο βαθμό του Γυμνασιάρχη).

Ο Παρασκευάς Παρασκευουδάκης, που μετά σοβαρή παρεκτροπή αναγκάστηκε να φύγει από το Γυμνάσιο του Βάμου και να το τελειώσει στη Φλώρινα, όπου είχε συγγενείς, τον συνάντησα στη Φλώρινα δικαστικό υπάλληλο, όταν υπηρέτησα εκεί το 1928-1929. Και τέλος, ο γιατρός Γεώργιος Μιχελιογιάννης που γεννήθηκε βέβαια στη Ραμνή αλλά εγκαταστάθηκε μόνιμα στους Αρμένους εξάντλησε εκεί όλη την επαγγελματική του σταδιοδρομία, και μετ' αυτή κατοικεί εκεί απολαμβάνων της γενικής εκτίμησής και της αγάπης, όχι μόνο των Αρμενιανών, αλλά όλου του Αποκόρωνα, δι' όσα προσέφερε ως γιατρός και ως άνθρωπος, ιδιαίτερα κατά την Γερμανική κατοχή και όπως έγραψε στη «Φωνή του Αποκόρωνα», προ ετών που έκανε μία καμπάνια για τους παλιούς γιατρούς στην εποχή εκείνη της Γερμανικής κατοχής με τις τόσους δυσκολίες και τους τόσους κινδύνους, από τον Αποκόρωνα δεν έλειψε ο Ιεραπόστολο γιατρός του, ο Αρμενιανός Γεώργιος Μιχελιογιάννης, που οι Αρμενιανοί τον ετίμησαν προπόντως με την εκδήλωση που οργάνωσε ο Σύλλογος των Αρμενιανών της Αθήνας, ο Κριτοβουλιδής επί τη αποχωρήσει του.

Δεν μπορεί λοιπόν κανείς να αρνηθεί πως η απόδοση του Σχολείου των Αρμένων υπήρξε πολύ ικανοποιητική, ύστερα μάλιστα από το γενικό ξεχαρβάλωμα που υπέστη η χώρα με τη Μικρασιατική καταστροφή (οι δύο Αρμενιανοί απόφοιτοι του Γυμνασίου του Βάμου το 1919 επενταπλασιάστηκαν μέσα σ' αυτή τη δεκαετία της Συμφοράς).

Μιχάλης Χαλβαδάκης

(Παραθέτουμε την πίσω πλευρά της φωτογραφίας, διατηρώντας την ορθογραφία του γράφοντος)

Ενθύμιον 1923

16/23

Αγαπημένε μου αδελφέ Σας στέλνω τι φωτογραφία μου ενθύμιο λάβε κορμί δίχως ψυχή κορμί με δίχως έμα και την φωτογραφία μου να μας θυμάσε μένα.

Δεν έχω τι άλλο σας γράφω μόνο σας χερετώ

ο Αδελφός σας Μιχάλης Χαλβαδάκης Περιμένο ταχέος απάντησης (Φωτογραφία από το αρχείο Αντώνη Εμμ. Καβρουλάκη)

δος) και κυρίως η εν Θεσσαλονίκη Παγκρήτια Αδελφότητα της Μακεδονίας, η οποία επί τρεις συνεχείς περιόδους από το 1960 με εξέλεγε Πρόεδρο, αλλά και μετά την εκπαρθύρωσή μου το 1969, από τη χούντα, μετείχα στη διοίκηση

Τση γαϊδουροκυλίστρας

ΔΕΝ ΕΠΡΟΚΑΜΕ* ν' αλλάξει η χρονιά κι αρχίζανε τα όργανα, πολύ άγχος, πολύ προετοιμασία, για να δούμε θα προλάβομε, δε θα προλάβομε, θα πάρουμε άδεια; πότε θα τη πάρουμε, και που θα πάμε, τι πώς και γιατί, ολυμπιακοί αγώνες, και τα λοιπά, και τα υπόλοιπα, και δα που όλα περάσανε περαστικά μας, όπως πάντα, ή και άλλα εις υγείαν. Πάει κι ο Δεκαπενταύγουστος κι οι σπερνοί και οι αρτοπλασίες και τα πανηγύρια, και του χρόνου να μας έχει ο Θεός γερούς ν' ανταμώνομε να τρώμε τα συκοστάφυλά μας, και τα παπουτσόσυκα* και τα άλλα φρουτολοΐδια τ' εποχής. Θέλω να πω, πως λίγα απ' όλα, κι ο κάθε κατεργάρης στο πάγκο ντου, κι εμείς έχομε πολλούς κ' ήντα θα τσι κάνομε, ας είναι δα. Όμως λίγα κ' ιδιαίτερα, ίσως κάποιες στιγμές ή ώρες είναι απού ρεγόμαστε και αναστορούμαστε*. Ετσά 'πινα και 'γω το καφέ μου με τη μάννα μου στο πατρωγονικό* μου απ' όξω

Δημήτρης Αβερκάκης

κι η Αγγέλω (η γυναίκα ντου η Αγγελικό) παραδίπλα: μα ήντα 'χουνε και γελούνε;

Να ντρακάρει* που λέτε πριν καν χαιρετιστούμε και το καλωσόρισες να μου λέει:

«Χαρώ το το μουστάκι σου πως δρώνει και ξεδρώνει πια κοπελιά σου το φιλεί και γοργομεγαλώνει;»

γη

«Επέσανέ σου τα μαλλιά

κι άντε από την αρχή να τονε πατάσω*

«Το κάτω κόσμο δε μπορώ δε θέλω ν' αποθάνω γιατί 'χω μάθει να γλεντώ τον κόσμο τον άπάνω.»

Κι άπάνω στην ώρα περνούνε δύο γυναίκες από το δρόμο, στα-

23 Αυγούστου κι αυτούς αφιερωμένους στην Κρυονερίδα, εφάγαμε και τσι φρετινές διακοπές να 'χομε να λέμε.

Μιχαλάκη και του χρόνου, μια από τα ίδια, μα μεις δε βάνομε νου, για να 'μαστε και να περνούμε καλά.

Ο χορευτής αριστερά είναι ο Γιώργος Αβερκάκης του Μιχάλη, χορευτής για πολλά χρόνια στον Ομιλο βρακοφόρων Χανίων. Από το αρχείο του Μιχάλη Αβερκάκη.

Από αριστερά Ζαχάρης Καβρουλάκης, Γιάννης Καλλιβρετάκης, Μιχάλης Αβερκάκης. Από το αρχείο του Μιχάλη Αβερκάκη.

ένα απόγευμα, όντεν έτυχε να περνά τ' Αβερκάκι το Μιχαλιό, που ενενηνταρίζει μπλιό, και να τα χιλιάσει, να παραμερίσει να λέμε τ' Αντικριστές Μαντινάδες, για όσους ξέρουν και άλλα πολλά, και να σκούμε στα γέλια, να μου λέει η μάννα μου ίσια νου 'χετε,

κι άλλαξε η μορφή σου σαν την πλακούρα μαγληνή είναι η κεφαλή σου. »

να τ' απαντώ

«πως γεράς ο άνθρωπος χάνεται και το φως του θαρρεί πως κατουρεί μακριά μα κατουρεί ομπρός του.»

ματά απότομα και μου λέει: ποιες είναι εδά κεινεςές οι δυό; Του λέω: τη μια τη γνωρίζω, μα ήντα σε νοιάζει; Πίτα που δεν τρώς άστηνα να καίγεται. Οί αντράκι μου, γι' αυτό, ήντα 'γω δε τρώω τη δική μου, κι άλλη; Που ξεράθηκε κι απάκιασε μπλιο.

Και να συνεχίσει

«πέσ' μου αν είσαι κοπελιά από το Μελιδόνι να τα δειπνήσουμε μαζί τα χόρτα που μαζώνεις; »

Αυτά και με τ' αποκαλυπτήρια της προτομής του δικηγόρου οπλαρχηγού Στ. Κελαϊδή στο Φρε, στις 16 Αυγούστου, τις εκδηλώσεις στο Παϊδοχώρι στις 15 Αυγούστου και 17 Αυγούστου για τους ολυμπιακούς αγώνες με ομιλητή τον κύριο Ν. Πετρουλάκη, εκπαιδευτικό και τιμητικές διακρίσεις στις αθλητικές-ποδοσφαιρικές ομάδες του Αποκόρωνα, τις εκδηλώσεις στο Βαφέ στις 22 Αυγούστου αφιερωμένες στην Κρυονερίδα, καθώς και τους αθλητικούς αγώνες, στις

ΩΡΑ ΚΑΛΗ

Γιατί

« η ανθρωπιά και η τιμή Την έχουν την αξία Που δεν την έχουν τα λεφτά Ούτ' η περιουσία »

Τερεζογιάννης
του Χρήστου ο γιος
ο μεγάλος

αναστορούμαστε = θυμούμαστε
επρόκαμε = πρόλαβε
ρεγόμαστε = πεθυμούμε - ευχαριστιόμαστε
να ντρακάρει = ν' αρχίσει
πλακούρα = βραχώδες ίσιωμα
μαγληνή = λεία
πατάσω = πειράζω
πατρωγονικό = πατρικό
παπουτσόσυκα = φραγκόσυκα (όχι σύκα στο παπούτσι)

Ματιές προς τα πίσω και προς τα εμπρός

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΠΟΥ ΚΡΑΤΑΤΕ στα χέρια σας, στη σελίδα 4 δημοσιεύουμε μια ενδιαφέρουσα αφήγηση του Μανώλη Πιπεράκη. Ο Μανώλης είναι γνωστός σε όλους μας για το ενδιαφέρον του και για την προσφορά του στο σύλλογό μας και το χωριό. Στο τέλος της αφήγησης τίθεται ένα σημαντικό θέμα, που αφορά την διατήρηση και καταγραφή των «περασμένων» δηλαδή των ιστορικών και λαογραφικών στοιχείων του χωριού μας, και καταλήγει με την ελπίδα ότι ποτέ δεν είναι αργά.

Οι αναφορές αυτές έφεραν στη μνήμη μου τις προσπάθειες που κάναμε σαν διοικητικό συμβούλιο του Συλλόγου την περίοδο 1998-2002, όπου με εξασφαλισμένη χρηματοδότηση από το Interreg II, προσπαθήσαμε να καταγράψουμε τον «υλικό και πνευματικό» λαϊκό πολιτισμό του χωριού μας, μέσω μια επιτόπιας έρευνας που θα περιελάμβανε πλήρη καταγραφή, και στη συνέχεια θα ακολουθούσε η επεξεργασία και οι δημοσιεύσεις. Τότε είχε κατασκευαστεί ερωτηματολόγιο, είχαν γίνει συναντήσεις, είχαν σταλεί επιστολές, ντισέ με τον απαραίτητο εξοπλισμό, στήθηκε ιστοσελίδα στο Internet, εκδόθηκε βιβλίο σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων, επιχειρήθηκε η έκδοση λευκόματος, κλπ. Δυστυχώς τα αποτελέσματα της συλλογής ήταν πενιχρά, αλλά και αυτά τα λίγα στοιχεία δεν αξιοποιήθηκαν πλήρως. Σημαντικότερος λόγος ότι δεν βοηθηθήκαμε, αλλά και η έλλειψη εμπειρίας. Σημασία έχει ότι ο χρόνος περνά και σε λίγο καιρό κάτι που τότε ήταν δύσκολο σε λίγο θα είναι ακατόρθωτο, γιατί θα έχουν εκλείψει οι πηγές, όπως σωστά επισημαίνει και ο Μανώλης. Υπάρχουν περιθώρια σήμερα; Φυσικά και υπάρχουν. Οι πόρτες του Συλλόγου και της εφημερίδας, είναι πάντα ανοικτές για οποιοδήποτε θα ήθελε να αναλάβει τέτοιες πρωτοβουλίες.

Το σημερινό Διοικητικό Συμβούλιο δεν χάνει ευκαιρία να προσκαλέσει σε συσπείρωση κάθε Αρμενιανό που νοιάζεται για τον τόπο μας, και να του δώσει την ευκαιρία της προσφοράς. Αν κρίνουμε από τα αποτελέσματα των τελευταίων χρόνων, με την απομάκρυνση από το Σύλλογο και την πενιχρή υποστήριξη στην εφημερίδα μας πολλών συγχωριανών, μάλλον δεν το κάνει με τον καλλίτερο τρόπο. Αλλά και για όσοι νομίζουν ότι μπορούν να αναλάβουν μια τέτοια πρωτοβουλία ο δρόμος είναι ανοικτός. Οι εκλογές για το νέο Διοικητικό Συμβούλιο θα γίνουν στις αρχές του νέου χρόνου, όπου όσοι προσέφεραν ότι είχαν να προσφέρουν - και πρώτος εγώ - είναι καιρός να παραχωρήσουν τη θέση τους σε νέους με μεράκι και νέες δημιουργικές ιδέες.

Γιάννης Σ. Τσακιράκις

Ο σύντεκνος

Φίλος για φίλο χάνεται
φίλος για φιλενάδα
Σύντεκνος για συντέκνισσα
κουμπάρος για κουμπάρα

Ο Κουμής -που λέτε- είχε βαφτίσει το γιο του Θοδωρή και τη Κατίγκως. Εμένανε και σε κοντινό χωριό και συχνοταμώνανε. Τραπεζοκυκλώματα με φαγοπότια βεγγέρες και ξενύχτια και ανταλλαγή σακουλικών ταχτικά.

Ο Κουμής ήταν λίγο νεώτερος από την συντέκνισσα μα προπάντων από το σύντεκνο.

Με το πολύ νταλαβέρι και πάρε δώσε ο σύντεκνος άρχισε να καλοβλέπει τη συντέκνισσα. Μια του φίλου, δυο του φίλου άρχισε να κουνιέται και η συντέκνισσα, άρχισε και ο διάλογος να βάνει το πόδι του, στα τούτα μας και στα κείνα μας.

Ένα βράδυ που ο Θοδωρής έλειπε ήρθε ο σύντεκνος, και βρήκε τη συντέκνισσα την Κατίγκω στο τραπέζι.

- Καλώς το σύντεκνο, καλώς μας ήρθες.

- Που είναι συντέκνισσα ο Θοδωρής;

- Επήγε σύντεκνε μου με το βαφτιστήρι σου στο πίσω χωριό να δει τον αδελφό του που είναι βαριά άρρωστος και θα ξωμείνουνε και κεία.

Μπουναμάς για τον Κουμή η απουσία του σύντεκνου μα περίμενε να δει και την στάση τη συντέκνισσας.

- Κάτσε σύντεκνε να σου βάλω να δειπνήσεις, και πάει και μανταλώνει την πόρτα.

- Κατέεις εδά συντέκνισσα έχω δειπνήσει αλλά θα πιω ένα κρασάκι μαζί σου. Το ένα κρασάκι έφερε το άλλο και ήρθανε στο κέφι που λέτε.

Σηκώνεται η συντέκνισσα να πάει να φέρει κρασί, γιατί είχε αδειάσει η κανάτα παραπατάει και πριν προλάβει να πέσει γλακά ο σύντεκνος και την αρπά και νάτη νε στην αγκαλιά του. - Όφου σύντεκνε γερά που είναι τα χέρια σου, και ο Κουμής αφορμή γύρευε και τη πασάρει το πρώτο φιλί. Η συνέχεια βέβαια κούτσα κούτσα στο κρεβάτι.

Κατά τα μεσάνυχτα κτυπά η πόρτα.

- Κατιγκώ άνοιξε μου.

- Όφου σύντεκνε ο Θοδωρής. Έκανε πως εκοιμότανε η Κατιγκώ και δε άνοιγε για να προλάβει να διώξει το σύντεκνο από το παραθύρι.

- Ποιος είναι;

- Άνοιξε μπρε εγώ είμαι. Ταραγμένη και αλλαξομουσουδιασμένη ανοίγει του Θοδωρή.

- Κακοντόπαθα άντρα μου ήντα έπαθες μεσάνυχτα και γάηρες;

- Θυμήθηκα μπρε γυναίκα πως πρέπει να πρωί πρωί να κατεβώ στη χώρα να μπουσουνίσω.

- Μα εσύ γιάντα είσαι κοκκινισμένη Κατιγκώ μου;

- Ξαφνιάστηκα και φοβήθηκα άντρα μου τέτοια ώρα.

- Άντε να κοιμηθούμε γιατί είμαι κουρασμένος και το γιο μας τον άφησα στον αδελφό μου.

- Μπρε Κατιγκώ το κρεβάτι είναι ζεστό γιάντα ετσά;

- Στριφογυριζόμουνα άντρα μου γιατί μου έλειψες και ζεστана όλο το κρεβάτι.

Παραξευεύτηκε ο Θοδωρής μα ήντα να πει; Το πρωί σηκώνεται πρώτος και βλέπει εις την καρέκλα ένα σαρίκι.

- Μπρε γυναίκα τίνος διαόλου είναι αυτό το σαρίκι;

- Ο σύντεκνος μας ήρθε εφές το βράδυ μόλις έφυγες και έφυγε αμέσως-μια και έλειπες, και το ξέχασε.

Έβαλε ψήλους στα αφτιά ντου ο Θοδωρής μα ήντα να πει για το μεροτικό του σύντεκνο; Πράμα.

Έτσι λοιπόν επαληθεύεται η μαντινάδα του σύντεκνου με τη με τη συντέκνισσα και του κουμπάρου με την κουμπάρα.

Μισέγω παραγγέλνω σου παραγγελιά μεγάλη,
ανάνω στην αγάπη μας μη θεμελιώσεις άλλη

Ευτύχιος Πατσουράκης, Γαμπρός Αρμένων

ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Επιτυχιόντες

Μεγάλη επιτυχία και φέτος των μαθητών του Λυκείου που κατάγονται από το χωριό μας. Συμμετέχουμε στην χαρά τους και των οικογενειών τους, τους ευχόμαστε ολόψυχα καλή επιτυχία στις σπουδές τους, και καλή σταδιοδρομία.

Ο **Βασιλόπουλος Παναγιώτης** του Θανάση και της Λίτσας - εγγονός της Ευαγγελίας Παντερμάκη Τσιούτσια - πέτυχε στο τμήμα Φυτικής Παραγωγής του ΤΕΙ Κρήτης στο Ηράκλειο.

Η **Μαραγκουδάκη Εύη** του Πέτρου και της Φανής πέτυχε στο τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στη Προσχολική Ηλικία (Νηπιαγωγών) του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η **Μπουρναζάκη Ειρήνη** του Στυλιανού και της Κυριακής Προεστάκη, πέτυχε στο τμήμα Φυσικής του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ηράκλειο.

Ο **Νικάκης Βασίλειος** του Ηλία και της Ιουλίας πέτυχε στο Ηλεκτρονικών Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του Πολυτεχνίου Κρήτης στα Χανιά.

Η **Νικητάκη Ιφιγένεια** του Πέτρου και της Παρασκευούλας πέτυχε στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ρέθυμνο.

Η **Νικολάου Νανά** του Δημήτρη και της Μαρίας Τσιτσιρίδη πέτυχε στο τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η **Νικολουζάκη Βάββια**, του Μανώλη και της Κωνσταντίνης Παπαγιαννάκη - εγγονή του Σπύρου Παπαγιαννάκη - τμήμα Λογιστικής του ΤΕΙ Ηπείρου στην Πρέβεζα.

Στους επιτυχιόντες η «Ελευθερόπολις» και το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας εκφράζουμε τα θερμά συγχαρητήριά μας, ευχόμαστε καλές σπουδές, και πάντα επιτυχίες στη ζωή τους. Στους γονείς και συγγενείς ευχόμαστε να τους χαίρονται και να τους καμαρώνουν.

Οι Αρμένιοι

Επίγειος παράδεισος είν' το χωριό ετούτο
Το πράσινο και τα νερά έχει για μόνο φρούτο
Οι χωριανοί είναι καλοί με αδιαφορία
Και περιμένουν τους καρπούς από την εφορία
Στη γη που τους ανέθρεψε εκατοντάδες χρόνια
Έπρεπε να 'δειχναν κι αυτοί έστω λίγη συμπόνια
Δάσκαλοι και μηχανικοί, γιατροί και δικηγόροι
Πετυχημένοι βγήκανε από το καμποχώρι
Κι όμως μόνο του προσπαθεί τώρα να επιζήσει
Αφού τα σπλάχνα αδιαφορούν, το 'χουν εγκαταλείψει

Μονάχα λίγοι γέροντες συνάζουν στην πλათεία
Κι αυτοί θα είν' του καφετζή η μόνη πελτατεία
Στο τέλος βλέπω το χωριό ένα γηροκομείο
Κι' όλη τα συν που είχε πριν τώρα να είναι μείον
Των δύο γειτονικών χωριών θα γίνει αποικία
Και με το λίγνο θα κοιτάς να βρεις ντόπου οικία
Τέλος να σταματήσω εδώ και να μη συνεχίσω
Και τη κατάντια που θα 'ρθεί θε μου να μη τη ζήσω

Σπύρος Γ. Παπαγιαννάκης

ΔΩΡΕΕΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΡΙΑ

Ο κ. **Αρτέμιος** και η κ. **Κατερίννα Τσιχλάκη** προσέφεραν το ποσό των 50 € εις το Ιερό Ναό Αγίου Κωνσταντίνου στη μνήμη της θείας των Μαρίας Βλαχάκη.

Η κ. **Αικατερίνη Χαιρετάκη** προσέφερε το ποσό των 100 € για τις ανάγκες του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου, στη μνήμη των γονέων της.

Η κ. **Έφη Παρασκευουδάκη και τα παιδιά της** προσέφεραν στον Ιερό Ναό Προφήτη Ηλία το ποσό των 150 € εις μνήμη του συζύγου και πατέρα Πέτρου Παρασκευουδάκη.

Το Σάββατο 10 Ιουλίου ετελέσθη σε στενό οικογενειακό κύκλο το τρίμηνο μνημόσυνο του **Στέλιου Τσακίρακη**, στη μνήμη του, **τα παιδιά και τα εγγόνια του** πρόσφεραν 200 € για τις ανάγκες της Ενορίας Αρμένων

Το εκκλησιαστικό συμβούλιο Αρμένων ευχαριστεί θερμά τους ως άνω δωρητές.

Για το εκκλησιαστικό Συμβούλιο
Ο πρόεδρος
Παπά Μανώλης Νικολακάκης

Βραβείο μαντινάδας

Το τέταρτο βραβείο στον πανελλήνιο διαγωνισμό μαντινάδας με θέμα "Η επανάσταση του Θερίσου το τελευταίο βήμα για την Ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα" που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος Φιλολόγων Χανίων πήρε η συγγραφέας μας **Ολυμπία Κοκοτσάκη-Μαντωνανάκη**.

Να τα «χιλιόσουν»!

Στην καλή τρίμηνη εφημερίδα «**Η Φωνή των Φρεδιανών**» των Συλλόγων «**Ευαγγελίστρια του Φρε**» Αθηνών και «**Παναγία των δύο βράχων**» Χανίων, για την έκδοση του εκατοστού φύλλου της ευχόμαστε σ' αυτήν και στους συνεργάτες της να συνεχίσουν τον άθλο τους και να τα «χιλιόσουν».

Ελέφαντας ο Χανιώτης!

Νέα ευρήματα στο σπήλαιο του Αποκόρωνα

Νέα ευρήματα εντόπισε το καλοκαίρι η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας στο υποθαλάσσιο σπήλαιο ελεφάντων που ανακαλύφθηκε το 2000 στον Αποκόρωνα Χανίων από τον Μανώλη Ευθυμάκη, κάτοικο του χωριού Πλάκα. Οι πρώτες εκτιμήσεις της Εφορείας, η οποία συνεχίζει τις έρευνες, χρονολογούν την ύπαρξη των ελεφάντων 200.000 χρόνια πριν! Είναι ένα νέο είδος ελεφάντων, και γι' αυτό οι επιστήμονες το ονόμασαν: *elephas haniensis*. Η πρώτη επίσημη ανακοίνωση του ονόματος έγινε σε διεθνές συνέδριο για τους ελεφάντες το 2001.

Κατά την τελευταία έρευνα εντοπίστηκαν ένας χαιλιόδοντας, ένας σπόνδυλος και τρεις γομφίοι από ελεφάντες

Δωρεές στην εφημερίδα μας

Το περασμένο τρίμηνο λάβαμε από τους αγαπητούς αναγνώστες τα παρακάτω ποσά ως οικονομική ενίσχυση της εφημερίδας μας.

Παπαγιαννάκη Κατίνα	50
Ανώνυμος	30
Τερεζάκης Μανώλης & Αλέκος του Αναστασίου	50
Κολώνη - Περουθιάκη Ειρήνη	10
Σκανδάλη Κλειώ	50
Παπαδάκη Ιωάννη του Μαθαίου	20
Πατνιωτάκη Γιάννη του Ανέστη	50
Καραγιαννάκη - Φακίρη Κατίνα	20
Βιριράκη Γεώργιο	10
Βιριράκη Αντώνη	10
Τερεζάκη Γεώργιο	10
Ανώνυμος	30
Παπαδάκη Σπύρο	20
Τερεζάκη Σπύρο και Χαράλαμπο	50
Μιχελογιάννη - Παπαδάκη Ασπασία	30
Μαρινάκη - Λάζαρη Αθηνά	50
Καθιβεράκη - Νικολάου Ευαγγελία	20
Ανώνυμος	50
Γιανναράκης Μανώλης	20
Βαττός Ξενοφώντας	20
Λεντάρη Άννα	20
Ζουμπάκης Κώστας	20
Ενορία Αρμένων	50
Ψωμά Γιώργο	40
Μαντωνανάκη Στέλιο	40
Βασιλάκη Μιχαήλ	20
Χατζηδάκη - Βιριράκη Κορνηλία	20
Δεωνά Αβέρκιο	20
Νικητάκη - Δανάη Ευαγγελία	30
Κουρομπελιάκη - Μαρκοπούλου Ρένα	50
Παπαδάκη Αιμιλία	50
Αιδ. Πολυχρονιάδη Δημήτριος	30
Βιριράκη - Πατεράκη Κορνηλία	20

Τους ευχαριστούμε όλους θερμά.

Η "Ε" θέλοντας να είναι συνεπής ως προς το χρόνο έκδοσης της, ενημερώνει τους αγαπητούς συνεργάτες της ότι η ύλη που θα δημοσιευθεί στο επόμενο φύλλο θα πρέπει να έχει φτάσει στην εφημερίδα μέχρι 25 Νοεμβρίου 2004.

Νεκρός βρέθηκε συγχωριανός μας στις Καλύβες

Νεκρός και σε προχωρημένη αποσύνθεση βρέθηκε ο 49χρονος συγχωριανός μας, Δημήτρης Κοκολλάκης, στις 11 Σεπτεμβρίου, στις 6.30 το απόγευμα, σε αγρόκτημα κάτω από σκυιά στη θέση "Εικονοστάσι" Καλυβών του Δήμου Αρμένων. Ο 49χρονος διέμενε στο "Ίδρυμα "Αγίου Ραφαήλ" Καλυβών και -όπως αναφέρεται σε χθεσινή ανακοίνωση της Αστυνομικής Διεύθυνσης Χανίων- είχε δηλώσει στο Ίδρυμα την επιθυμία να μεταβεί στην Παναγία της Τήνου, στις 13 Αυγούστου, και έκτοτε χάθηκαν τα ίχνη του. "Από τα μέχρι στιγμής στοιχεία και καθ' όσον αυτός έπασχε από παθολογικά αίτια δεν υπάρχουν ενδείξεις για εγκληματική ενέργεια", επισημαίνεται στην ίδια ανακοίνωση. Προανάκριση ενεργεί το Αστυνομικό Τμήμα Βάμου.

Από τα "Χανιώτικα Νέα"